Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, N. Y. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

שנה שביעית | HATOREN | גליון כח (רכח)

התורן

עתון שבועי
יוצא בכל יום ששי

התוכן

VOL. VII | NEW YORK, SEPTEMBER 24, 1920 | No. 28 (228)

HATOREN
Published weekly by the
ZIONIST ORGANIZATION
OF AMERICA
55 FIFTH AVENUE, NEW YORK.
Telephone, Chelsea 247

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ־לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 55 Fifth Avenue, New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
Entered as second-class matter March 14, 1916, at the Post Office at New York, N. Y., under the act of March 3, 1079.

מחיר גליון 10 סנטים

הוצאת שטיבל

מתקבלת החתימה לשנת תרפ"א על

„מקלט"

ירחון גדול,

בן מאה וששים עמוד לחודש, מוקדש לספרות היפה, לדברי־בקורת, למדעי־הרוח ולשאלות הזמן

ערוך על־ידי י. ד. ברקוביץ.

ה„מקלט" הדפיס בשנתו הראשונה הרבה יצירות עבריות בנות ערך, פרי עטם של טובי הסופרים העברים בכל העולם.

בארבעת כרכי „מקלט" של שנת תר"ף באו גם ספרים שלמים, כמו „על בלימה" — רומאן בשני חלקים מאת ד. קמחי; „לחקר ימות עולם" — מאת בר־טוביה; „חיים נחמן ביאליק" — קובץ של מסות מאת ז. שניאור; „משירי הגורל" — טרילוגיה מאת ז. שניאור; „גלות וארץ" — קובץ מאמרים מאת ד"ר יעקב קלאצקין; „לבבות" — רומאן בשירים מאת יעקב קופליביץ, ועוד.

ה„מקלט" מקדיש מקום רב לבקורת ספרים חדשים, עברים ולועזים.

במשך שנת תרפ"א ימשיך ה„מקלט" את שיטתו הספרותית וישתדל להשביח ולשפר את תכנו ביצירותיהם המעולות של המפורסמים שבסופרינו העברים.

ה„מקלט" נדפס בציורים מקוריים ובהדור רב.

מ ח י ר ה „ מ ק ל ט "

באמריקה: $8.00 לשנה; $4.00 לחצי שנה.

בקנדה ובחוץ־לארץ: $8.50 לשנה; $4.50 לחצי שנה.

מחיר הספר דולאר אחד.

ה ע ר ה: המחיר הוא ב כ ס ף א ר צ ו ת ה ב ר י ת, ועל החותמים מקנדה ומחוץ־לארץ להמציא לנו את דמי־חתימתם או בהמחאת הפוסטה או בהמחאה על שם באנק בניו־יורק.

12 ספרי „מקלט" של שנת תר"ף נמצאים כעת למכירה בארבעה כרכים מהודרים, במחיר $2.50 הכרך.

פרס־חנם והנחה לחותמי „מקלט" השנתיים

הפרס.

חותמי „מקלט", אשר ימציאו לנו את דמי חתימתם לכל השנה עד א' לחודש חשון (החותמים מחוץ־לארץ — עד ט"ו לחודש חשון), יקבלו מהוצאת שטיבל בתור פ ר ס ח נ ם את אחד הספרים האלה: „רבי שלמה נגיד" מאת שלום אש; „מיתה" מאת ארתור שניצלר; „ממעמקים" מאת אוסקאר ווילד; „שירי אנקריאון" בתרגום שאול טשרניחובסקי; „האחיות" מאת יעקב וואסרמאן; „מניפה של ליידי ווינדרמיר" מאת אוסקאר ווילד; איפיגניה בטורים" מאת י. וו. גיתה; „הנסיעה בהרי הרץ" מאת היינריך היינה; „פואמיות דרמתיות" מאת א. ס. פושקין; „האויל" מאת ב. קלרמאן; „חשיבותה של רצינות" מאת אוסקאר ווילד.

ההנחה:

חותמי „מקלט" אשר ישלחו את דמי־חתימתם ל מ ש ך ה ש נ ה ל מ פ ר ע יקבלו את ספרי הוצאת שטיבל שיצאו ב א מ ר י ק ה בהנחה של חמשה ועשרים אחוזים (25%) מן המחיר הקצוב עליהם.

עד עתה יצאו: „שכול וכשלון" מאת י. ח. ברנר ($2.35 עם המשלוח); „חיי אדם", שלשה ספרים, מאת שלום־עליכם, בתרגום י. ד. ברקוביץ ($6.30 עם המשלוח).

אלעזר בן אָשר קושניר מלכה בת נחום כהנא

מ א ו ר ש י ם

תשרי, תרפ"א.

ברכתנו החמה והלבבית שלוחה לידידנו הרב י"ה לוינברג ומשפחתו בניו-היבן, קונ., ולכל מכירנו וידידינו דניו-היבן, ניו-יורק ונורפולק, ווא., ולחברינו המורים בכל אתר ואתר. יהי רצון שנזכה בחתימה טובה לראות בישועת ישראל בגאולה שלמה לאלתר.

צבי ריקאנטי ורעיתו ומשפחתו.

נורפולק, ווא.

VOL. VII NEW YORK, SEPTEMBER 24, 1920 No. 28

הַתֹּרֶן

יוצא לאור על־ידי
ההסתדרות הציונית
באמריקה

העורך:
ראובן ברײנין

שנה שביעית ניו־יורק, י"ב תשרי, תרפ"א גליון עשרים ושמונה

שְׂפָתֵנוּ

הכל הוא סמל, הכל הוא רמז לדבר־מה — גם המצוות וגם המעשים.

הסוכה, שאנו מצווים לשבת בה בימי החג, יכולה לשמש סמל להשפות המדוברות בפי אחינו בארצות הגולה.

הנני מרשה איפוא לעצמי לטוות מעט את חוט הרעיון הזה.

השפה המדוברת בפי אחינו בגולה אינה אלא דירה ארעית לנשמת היהודי, בעוד אשר השפה העברית היא דירת קבע לנשמתו הלאומית.

כיצד יהודים בונים את הסוכה בארצות נדודיהם? נוטלים קרש או קורה מכאן ולחי מכאן — והרי לך דופן, — ואחת היא אם הדופן עקומה או ישרה, — שמים חביות ישנות וסדוקות למטה במקום מסד ומעט סכך מלמעלה במקום גג — והרי לך סוכה כהלכתה. מסתפקים הבונים גם בחומר פחות מזה. „נעץ ארבעה קונדיסין בארץ וסיכך על גבן רבי יעקב מכשיר".

וכמובן, שהיהודים בונים את הסוכה בלי כל תכנית עשויה מראש. זאת תורת דירת ארעי. בא רוח שאינה מצויה, ולפעמים גם מצויה, ועוקרתה והפכה על פניה. או יעברו ימי החג ופרקוה לנסרים ויתדות — וזכר אין לה.

וכך הוא הדין, וגם ההכרח, גם בנוגע לכל השפות השאולות, הטלואות והמסורסות, המדוברות בפי אחינו בתפוצות הגולה: נוטלים מלה מכאן, כתקונה או כשיבושה ,ניב מכאן, שמכניסים אותו מעט בהפוך ויושר, פסוק מזה, כפשוטו או בשנוי קל, ובטוי מזה, מכל הבא בפה, מכל שיש לזכות מן ההפקר הלשוני — והרי לך שפה מדוברת בשעת הצורך, מדוברת בשוק ומדוברת, בהוספת מלים עבריות, גם בבית־המדרש. הרבה עושה ההכרח.

הרי לך שפה טבועה בחותם הגלות, הרי לך שפה של נודד נצחי, שפה המעידה על עניותה של רוח היצירה ועל דלותה וחוסר הנוי של הצורה.

וכמו שאין היהודי הפשוט יכול להרגיש את עצמו ברווחה והרחבה בשבתו בסוכה בימות הגשמים הזועפים, או בימות הרוחות הקרות המנשבות מבחוץ, כך אין נשמת היהודי הרחבה והשלמה יכולה להרגיש את עצמה חפשית ומרווחה בהיותה אנוסה להצטמצם, להתכווץ ולהכנס בסוכת־הלשון, שאינה אלא דירה ארעית, העשויה לא לפי צרכיה ותביעותיה התדיריות, ולא לפי טעמה ומדתה; דירה העשויה, ושאינה מחוברה ומהודקה היטב, מחומר שהיה מוכן ומזומן בשביל בנינים אחרים, או שכבר השתמשו בו לצרכים אחרים ושכבר נפסל ערכו הראשון ונמחקה צורתו.

אָמנם יש יהודים, וביניהם גם הנקראים בשם לאומיים, שנשמתם אינה מרגישה שום לחץ ודחק, שום מכאוב ובושה בהיותה לבושה כלי גולה, בהיותה מספיקה את צרכי הבטוי שלה בשפה שהיא ילידת חוץ, בשפה שאינה נובעת ממעמקיה ומגנזי נסתריה, מתוך־תוכה.

אָמנם יש יהודים כאלה, ואולי לא מעט מספרם.

הקטע יוצא בקב שלו. מעט־מעט הוא מתרגל לרגל עץ, שאין לה פרקים וחוליות, גידים וורידים, ברכים וקרסולים, קפיצים ושרירים ושחסרה היא אף משהו של גמישות. ומרוב השמוש ברגל של עץ אין הקטע מרגיש עוד בחסרון רגלו הטבעית. הרבה עושה ההרגל. האסיר הלובש שנים רבות את בגדי־כלאו אין גופו סובל עוד בגדי בני־חורין, ולא כל שכן שאינו מרגיש עוד שום צורך בבגדי־חופש. יש אָמנם אסירים כאלה.

אבל גם זאת אמת, כי יש גם יהודים אחרים. וגם מספרם לא מעט. יש יהודים שנשמתם מרגישה, שאין

היא יכולה ואין היא נוחה להתגלות ולהתבטא כל־צרכה, בכל שלימותה, בכל עמקה ודקותה, בכל קמטיה ואפשריותיה אלא בשפת עמם המקורית.

הנפש המשתחררת מכבלי גלותה הפנימית, הנפש היהודית השואפת להיות יונקת ממקור קדומים ומשרשי האומה הפנימיים, — נפש כזו אינה מוצאה סיפוקה המלא אלא בשפת המולדת, בשפת היצירה העברית המקורית, באותה שפה שבה נשתמרו ונאצרו כל הזיו, ההוד וההדר של האומה העברית, כל כח הבטוי שלה וכל מכשיריו ,כל הרוך והנועם וגם כל המרץ והחוסן שלה, כל הקסם המזרחי והדיוק המערבי.

געגועי הלשון אינם חלשים בקרבנו מגעגועי הארץ. אילו היו רוב היהודים מרגישים את הגעגועים האלה — כבר היינו נגאלים.

שפתנו היא לא רק דירת קבע לנשמתנו הלאומית (הנני מדייק בלשוני ואומר „להנשמה הלאומית", אבל לא לנשמתם של כל היהודים), כי־אם גם היכל, בית־מקדש.

בהיכלנו זה השקיעו דורות רבים זה אחרי זה את מיטב יצירתם הרוחנית, המוסרית, השכלית, החברתית והלאומית.

היכלנו זה, השפה העברית, נבנה גזית ושיש, נבנה מעט מעט נדבך על גבי נדבך — והיכלנו זה הוא היחידי שהשתתף בבנינו כל העם העברי מיום היותו לגוי ועד היום הזה... וידי חרשים חכמים, ידי בנאים גאונים וידי חוטבים ויוצרים כבירי הרוח ואדירי הרגש שכללו את בית־מקדשנו זה ועשוהו לבנין עדי עד.

היכלנו, השפה העברית, הוא סמל תרבותו של עמנו, תמצית השכלתו, טעמו והרגשתו ביופי, בקצב ומדה.

להיכלנו זה יש סגנון, יש חוקי בניה וגזרה, יש חוקי כובד, יש הגיון פנימי, חוקי נוי ופאר.

ואולי הסמל בלתי מדויק.

הלשון הלאומית איננה היכל, כי אם אילן ששרשיו מרובים ועמוקים, והם יונקים מכל התחומים והגבולים הקרובים וגם הרחוקים.

אין השפה נבנית במחשבה תחלה ועל־פי תכנית ידועה, כי־אם צומחת היא מאליה ונזונית ממשמני האדמה וגם מטל השמים. ריח הלבנון נודף עוד היום מכל ניב ופסוק עברי והתכלת העגוגה של שמי ציון משתקפת בזרם לשוננו.

ענוגה ורכה היא לשוננו, ובכל זאת אתה שומע בה גם את קול אלהים החוצב להבות אש. שפתנו — מי מנוחות, מי השלוח ההולכים לאט — והים בנשוא גליו, טל חרמון — ונבכי תהומות.

הזהרו בלשוננו ובשמושה לבל יאמרו שנואיה, כי עתיקותה של לשוננו יש בה די ליח וכח, די מתיקות ורעננות (כי זקנה ובחרות נפגשות ונצמדות בה).

הזהרו בלשוננו ובשמושה, לבל יאמרו שונאיה, כי היתה בידי סופריה היום כלולב היבש וכחמץ נוקשה שעבר עליו הפסח.

יש כבושים לשוניים, כמו שיש כבושים ארציים...

ראובן ברייניין.

עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הָאָרֶץ

(רשמים, מאורעות, טפוסים, מראות)

מאת

צבי ן' שלום (ה. סקלר).

1.

„אין דבר שהאומה הבריטית לא תוכל לעשות".

מאורע קטן זה אירע בו ביום שדרכה רגלי על אדמת ארץ ישראל, על דרכי מלוד לירושלים.

ומאורע קטן זה נדמה לי מעין נבואה, מעין „פסוק לי את פסוקיך" שהיו משתמשים בו בימי התנאים והאמוראים כשחפצו לעמוד על מהותו של העתיד.

ואני מתחיל בו את רשימותי בכונה תחילה.

כאמור, הדבר היה בין לוד וירושלים — היום האחרון לנסיעה ארוכה והרת־טלטולים. חוששני, שמן השמים גזרו עלינו כי היום האחרון יהיה קשה מאלה שקדמוהו. מסע של חיילים עמד לנו על דרכנו בתחנת לוד והנסיעה נתאחרה שעה שלמה. חום היום היה גדול יותר מדי, (על־פי עדותם של תושבי הארץ שהיו בחבורתנו). הודות לשגגה שיצאה מפי פקיד־המסלה בלוד, קרונים אחדים שלא־מן־המספר נספחו אל המסע והכבידו את העליה על הרוכסים המשופעים של הרי יהודה. וכדי לגמור בכי־טוב, נתקלקלו המכונות (מלוד יצאנו באחת ובאמצע הדרך הוסיפו עוד שתים).

ואחר יום ולילה אחד במדבר מצרים ובין גבנוני החול של הנגב היינו — כולנו — צחי צמא.

וברכבת — מים אין.

בחבורתנו היו שני תנוקות — נער בן שלש וילדה שלא נמלאה לה שנה — וחלב בעד הפעוטות אין.

ובפעם השלישית פסקה הרכבת מלכת. תולה היא באלכסון על השביל המתפתל ואינה זזה ממקומה. שואלים אנחנו את אחד הפקידים אם יש תקוה להגיע לירושלים עוד בו ביום והוא משיב בקרירות־רוח: „אפשר לפנות ערב ואפשר — לא".

אם הילדים מביטה דרך החלון כאילו מצפה היא לישועה שתבוא מאחת המערות האפלות הפוערות את פיהן נגדנו ממורד ההר. הילדים מתיפחים רגע ומחרישים משנהו. בני החבורה מביטים נכחם בפנים נזעמים כאילו היו יושבים על ספסל הנאשמים בעון הרג־ילדים.

חיל אנגלי עובר פתאום על המסלה נגד חלוננו. בגדיו מעידים כי אופיצר הוא בפלוגת־המודדים — והאם פונה אליו.

„חלב, גברת?" הוא צוחק מטוב־לב. „זה יקר־המציאות. פה מסתפקים בטל־שמים".

„אבל ילדי סובלים—"

„הילדים? צר לי מאד. פה, בארץ עזובה זו — ".

והוא פונה לאחד מחבריו שעמד במעלה המסלה. „מה

דעתך, דזשאן, האפשר להשיג מעט חלב בעד שני תינוקות?"

„יברכך ה'", עונה דזשאן בקול צרוד, „פרות הבשן מתו במלחמה".

המודד פונה אל האם.

„צר לי מאד, גברת. אני בא רק לעתים רחוקות הנה. אם חברי שם אינו יודע, אז אפסה כל תקוה. אבל — חכי רגע". והתעלם.

כעבור עשרים רגעים חזר ובידו קומקום קטן שהושיט לאם דרך החלון.

„בעד התינוקות, גברת".

ובין המהומה הקטנה ועתרת דברי התודה שנאמרו לכל הפחות בחמש לשונות, קפץ על רגליו אחד מן החבורה, עתונאי שנתחנך על ברכי העתונים האנגליים באמריקה.

„אדוני היקר, מאורע שכזה שוה פרסום. היואיל האדון להתודע בשמו?"

„אין דבר".

„אבל מענין לדעת איך ואיפה השגת את החלב? בארץ נשמה—"

צחוק נראה על שפתי המודד.

„במטותא, אדון. עליך לזכור כי אין דבר אשר האומה הבריטית לא תוכל לעשות".

והלך לו מתוך צחוק.

ובאותו רגע עלה על זכרוני פתגמו של באלפור באלברט הול: בארץ ישראל אתם ואנו שותפים לבנין.

ועם שותף מעין זה הכל אפשר.

.2

יעמוד הנציב העליון...

רק לינת לילה אחת בירושלים ואני ראיתי עוד הפעם כי „אין דבר אשר האומה הבריטית לא תוכל לעשות".

כגון: למצוא את האיש הראוי בעד המקום הראוי.

לירושלים באנו ערב שבת עם חשכה וטרם הספקנו לרחוץ את אבק הדרך מעלינו וכבר הודיעו לנו, כי ממחרת בבוקר הנציב העליון (צלצול יותר נעים מזה של „היי קומישונר" באנגלית) יבוא להתפלל בחורבת רבי יהודה החסיד לכבוד „שבת נחמו".

בודאי כבר שמעתם על דבר המאורע הזה לכל פרטיו. גם כן: בודאי כבר הוברר לכם כי זה היה בקורו הרשמי הראשון לירושלים הישנה; כלומר, להיהדות החרדית.

אבל אינה דומה שמועה לראיה.

הכרטיסים כבר אזלו, ואף־על־פי שאי־אפשר היה להכנס בלא כרטיס, בכל זאת אי־אפשר היה להשיב את פני ריקם. חפש ובדק — ומצא כרטיס. וכי מה אין עושים בשביל אורח הגון מאמריקה?

ובכן גם אני זכיתי להכנס ל„חורבה" ולראות את הנציב העליון בבואו לכרות ברית אחים עם ירושלים זכותו של בעל־מלוני עמדה לי. אף־על־פי שכל הישנה. ואחרי כל מה שראיתי ב„חורבה" באתי לידי שתי מסקנות.

ראשית: כי הממשלה הבריטית מצאה את האיש הראוי בעד המקום הראוי.

והשנית: כי אם, חס וחלילה, לא יצליח זה לאחות את הקרעים של היהדות הירושלמית כי־אז אין לה שום תקנה.

לכאורה אין במאורע זה דבר שיש להתפלא עליו. מושלים ונשיאים ומלכים ואדירי ארץ ההולכים להתפלל — אלו מעשים בכל יום. קשה למצוא בזה רומאנטיות יתירה ולא־כל־שכן חומר להיסטוריה. אבל אנו — האומה וארצה ומטרופולין שלה — יוצאים מן הכלל, כידוע. גם דבר פשוט שכזה יוצא מגדר הפשטות ונסחף לתוך ים של „רמזים וסתרי תורה".

אחרי חקירה ודרישה נודע לי כי לא היה בכל המאורע אף שמץ של ארעיות, כי העת, המקום והסדר נבחרו בדיוק ובעיון רב ואז נוכחתי כי סיר הרברט סמואל יודע הוא את אשר לפניו, כי יש לו אותה האינ־טואיציה הדקה שהיא סוד ההצלחה בעולם המעשה.

יש טעם לדבר מדוע התהלוכה אל בית הכנסת התנהלה דרך שער יפו ורחוב־בטרק. שם התחילו הפרעות בחג הפסח העבר וזה היה מעין לקח פוליטי לשכנינו הערביים. כן — בו במקום שראו אותנו בשפלותנו יראו בנחמתנו. אני ראיתי אותם עומדים צפופים ברחובות ובסמטאות המוליכות אל ה„חורבה". הם הביטו כמשתאים על „אל יהוד" זה, שבא לבנות את הארץ בעד אחיו והוא יוצא ובא ביניהם כאחד מהם והולך להתפלל בבתי־כנסיות שלהם. אין אני מסופק רגע כי מחם הפרימיטיבי קלט לתוכו לקח זה.

זה כלפי חוץ. וכלפי פנים? ה„חורבה".

ה„חורבה" היא בית־הכנסת הגדול של ירושלים. אמת, ההשגחה וההנהגה נתונה בידי ה„אשכנזים". בכל זאת זה בית־הכנסת היחידי שנחשב ל„קנין הכל". אילו היה הנציב בוחר בבית־כנסת אחר, כי־אז אי־אפשר היה שלא יפגע בכבוד קהלה זו או רב זה. אל ה„חורבה" הכל באו: האשכנזים, הספרדים, התימנים, המערבים, הבו־כארים וכו' וכו'.

והעת — **שבת נחמו. מיום הראשון לבואו לירושלים האיצו בו רבים מראשי החרדים כי יבוא** לבקר אותם באופן רשמי. אבל הוא דחה את בקשתם עד לעת־מצוא. והעת אשר בחר לו היתה—שבת נחמו, השבת הראשונה במשך ששים דורות הראויה לשם זה.

ובהעיפי את עיני על „קהלת הקודש" שנתאספה ב„חורבה" בשבת זו — זקני הרבנים של כל הקהלות, הגבאים והממונים של כל הכוללים, יקירי קרתא ומכובדי ירושלים הישנה ובצדם הפקידים והמורים ו„בני הגדוד" וה„מכבים" שנשארו עד עתה מחוץ לחומה — נצנצה בי עוד הפעם התקוה כי אפשר שתקרב עצם אל עצם... אם אפשר בשבת נחמו לכבוד הנציב העליון מדוע לא **באחד** מימות החול **כדי** להתחיל בבנין?

כן, ברור הדבר כי כל זה נעשה במחשבה תחילה, כי „היועצים הפנימיים לעניני היהדות" של הנציב הכינו

את הכל מבעוד יום. גם־כן ברור כי יודעים הם את ירושלים, הישנה והחדשה, ויודעים הם למצוא את „שביל הזהב" בין המון הכתות והמפלגות, הקהלות והכוללים, החברות והמוסדות. ומכיון שהכל נעשה במחשבה תחילה והכל הוכן מבעוד יום, אי־אפשר היה להמלט משמץ של תיאטראליות. היו רגעים — אם גם מעטים ותכופים — שבהם הצירימוניה המלאכותית נתבלטה יותר מדי; רגעים שהמחזה הופיע בבחינת „יקומו הנערים ויצחקו לפנינו".

אבל, באמת, זה לא מעלה ולא מוריד. פה לא המעשה — כלומר, המחזה כשהוא לעצמו — עיקר, אלא הכונה; הרצון לישר הדורים, לאחד את הכחות המפוזרים, לפיים את האלמנטים השונים בעיר מלאת־נגודים, להסב פני ירושלים הרגשנית, הנרגנית והרגזנית מן הוה של התנונות לעתיד של עבודה והצלחה.

כבר הורו חכמים, כי גאוניות מורכבת מניצוץ אחד של רוח הקודש ומן הרצון העז לטפל בפרטים, אם גם היותר קטנים. זה הוא סוד היצירה של כל היוצרים, לרבות גם את המדינאי הגדול.

אילו היה הנציב העליון מסיר את פניו מכל הפולי־טיקה הפרובינציאלית של ירושלים ומסרב לנגוע בה, בודאי היינו סולחים לו. גם בלעדי זה משא כבד הוטל על שכמו והדאגה על־דבר גורלה של ארץ ישראל בעתיד הקרוב יש בידה לגזול את שנתו גם של מדינאי בקי ומנוסה כסיר הרברט סמואל. אבל — לאשרנו הגדול — האיש הזה איננו רק איש המעלה העוסק אך ורק בדברים העומדים ברומו של עולם, כי אם גם איש המעשה שאינו בז בלבו ל„פכים קטנים" אם נכנסים הם בגבול התכנית הגדולה.

אפשר שטועה אני. אפשר שהרגשתי על הסאה בדרשי תלי תלים על מאורע זה. ובכל זאת אין אני מהסס מלהביע את אמונתי, כי בין הרגעים ההיסטוריים בחיי עמנו (לכל הפחות בין אלה מן המדרגה השניה) יחשב גם הרגע שבו קם שמש ה„חורבה" על רגליו והכריז בקול רם:

„יעמוד הנציב העליון רבי אליעזר ברבי מנחם — מפטיר".

אם אין בזה היסטוריה, יש בזה רמז להיסטוריה; רמז לתכונת־נפשו של האיש העלול לעשות היסטוריה.

ירושלים, כ"ב אב.

מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנִּשְׁתַּגַּע

מאת

מ. מ. דוליצקי.

וְהוּא נָגוּעַ וּמְחֻלָּל,
אִישׁ מַכְאוֹבוֹת,
תּוֹמֵךְ פֶּלֶךְ וְצוֹלֵעַ, —
שַׂעֲרוֹתָיו פְּרוּעוֹת
וְעֵינָיו שְׁקוּעוֹת
וְנוֹצְצוֹת בְּאֵשׁ זָרָה
כְּעֵינֵי מִשְׁתַּגֵּעַ.
וּבֵין זְרוֹעוֹתָיו פֶּסֶל־עוֹלָל
חֲצוּב־עֵץ, אֶל חָזֵהוּ נִשְׁעָן,
הוּא נוֹשֵׂא בְּתוֹךְ רְחוֹבוֹת...
בִּכְנַף טַלִּית קְרוּעָה
יְכַסּוֹ מִן הַקָּרָה
וּמְנַעְנְעוֹ וְקוֹרֵא: — אַשְׁרֵי גוֹרָלִי!
רְאוּ אֱלֹהֵי־הַיְשׁוּעָה
לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן,
וַיַּשְׁאֵר מִן הַשְּׁחִיטָה אוֹתִי וְעוֹלָלִי!...
שִׂישׂוּ וְשִׂמְחוּ זְקֵנִים וּנְעָרִים
וּתְנוּ כָבוֹד לֵאלֹהֵינוּ!...

אַשְׁרֵינוּ!
מַה־טּוֹב חֶלְקֵנוּ!...
לָמָּה תִּבְכּוּ, אַכְזָרִים!...
אִם רְאִיתֶם מְדֻקָּרִים
שֵׁשֶׁת בְּנֵי בֵיתִי
וְאוֹתִי שָׁחוּט בְּרֹב סַכִּנִים —
הֵן נַעֲשָׂה לִי נֵס וְנִרְפֵּאתִי
בִּשְׁבִיל בְּנִי מַחֲמַדִּי!...
לְבַדִּי, לְבַדִּי
אֲגַדְּלוֹ לְתוֹרָה
וְהָיָה צַדִּיק בָּאָרֶץ!
הוּא יִחְיֶה לְמַעֲנִי וְאָנֹכִי לְמַעֲנוֹ!...
רַחֲמוּנִי, רַחֲמָנִים!
לָמָּה תֹּאמְרוּ לִי מֵת הוּא?...
שְׁחָטוּהוּ וּכְמוֹנִי חַי בְּנֵס הוּא!...
רְאוּ־נָא, רְאוּ!... וְהוּא מְנַעְנְעוֹ —
וּסְבִיבוֹ בְּכִי נוֹרָא
מִתְפָּרֵץ...

אֲגָדוֹת עָם

(הרהורים שהזמן גרמם).

מאת

אברהם שוער.

.1

עתיקות הן האגדות וזרוקות שיבה.

ננעצות הנה בראשיתי של העם ואת אחריתן עוד עין לא ראתה.

כי נער העם יבכר יוצר אותן, כי יגדל — והוא הולך ובורא אותן, גם כי יזקין לא ימנע מלחדשן. אָמנם, מחליף לו העם את אופן יצירתו, משנה הוא נוסחאות ומחדש את הצורות, אולם לעולם לא ימנע את עצמו מברוא אותן, כי האגדות נבראות ברובן שלא בידיעה.

העם הבריא ייצר אותן ואינו מרגיש בעצמו ביצירתן, מוליד אותן ואינו מרגיש בלידתן, חייו, השתלשלותם והרפתקאותיהם המה יוצרים את האגדה והיא נבראת שלא מדעת בעלים.

מספרים האָבות את האגדות לבניהם, הזקנים מוסרים אותן לצעירים, והצעירים למזקינים — לדור אחרון, ודור הולך ודור בא — והאגדה לעולם נוצרת.

מאימתי התחילה האגדה ומתי תסוף?

עם העם היא מתחילה ועם העם תסוף.

אולם גם כשתסוף תעמוד למצבת זכרון על קברו של העם המת, שעבר ובטל מן העולם.

כי אלמלי האגדה שעמדה לו לעם, כי ימות, לא היה יודע איש את קברו —

זקנה היא האגדה וצעירה, זרוקת שיבה ורעננה, שוקעת, נוטה לערוב ורווית טל בוקר, שכוחה וזכורה, בת ק׳ היא ובאותה שעה גם בת כ׳, עומדת בשלכת — ומלבלבת, מתה וחיה, אבודת־כלח ועודנה בתחילת בריאָתה, כאילו עוד לא עברו עליה ששת ימי בראשית שלה!

.2

האגדה היא פריו של העם, תנובתו ומתקו הטוב. האגדה היא ראשית אוני של העם, כחו ולחו וגם הבלי פיו של נשימתו האחרונה.

האגדה היא תוכו ותכונתו של העם, רוצה אתה לעמוד על טיבה של אומה זו או אחרת — צא ובדוק באגדותיה.

פשוטות, תמימות ונוחות הן האגדות אצל אומות העולם, שמחות הן ועליזות. קורא אתה אותן, שומע ומקשיב בשהן מסופרות, ודומה לך כאילו אתה מטייל ארוכות וקצרות בשדות ברוכים, ביערות מיצל, בין גנים של פרחים מריחים ומרהיבי עינים. תמיד סופן מוכיח על תחילתן של בונותיהן, מלאות הן ומשוכללות, אינן לקויות בחסר ויתיר, אינן קשות להבין ולרדת לסוף דעתן, — דומות הן לשירתה הקלה והפשוטה של החוגה בראשית ימי הקיץ בחחל הפריחה ברגן והחטה משתבלת.

פרועות ראש, גלויות פנים יוצאות הלוך וטפוף, אגודת הם של העמים, — יפות, עליזות, שמחות ומשמחות.

ואגדותיה של האומה הישראלית?

חפויות ראש, יוצאות הן רעולות ועטופות שחורים, כהות הן, אפורות כלילות סתו גשום בשבועות חשון האחרונים.

לקויות בחסר ויתיר הן, מדוברות לחצאין, מסופרות לשליש ולרביע...

מלאות הן רמזים, לחישות וסודות, מגלות ומכסות... מספרות — והדבור אין בפיהן!

פה — דיוק, שם — רמז; כאן — ויש לישב ושם — וזיל ודוק!

ומתחילות הן האגדות כל־כך נוחות, נאות ורכות, שומע אתה ומצפה לטוב, מקוה לישועה, לרחמים, — והנה... קרוב הנס, באה הפדות, רגע... רק רגע... הרף עין... והנה — נפל דבר, קרה מקרה... והכל אָבד!...

וכך פותחות הן בעתידות מזהירים ומסיימות הן תמיד ב„אלמלי“ — ומתרצות הן תמיד תדיר ב„לפיכך“...

— — — — — — — — — —

.3

בלילות הארוכים והשחורים של חשון או כסלו היינו יושבים מסביב לזקנינו ושומעים ביראָה ומקשיבים בחרדה לספורי מעשיות על הצדיקים ועל החסידים אשר היה בכחם לעשות גדולות ונפלאות וישראל היה נושע תשועת עולמים, — אלמלי...

בלילות הארוכים והשחורים של חשון או של כסלו היינו יושבים ומקשיבים ונאנחים, יושבים ושומעים ובוכים.

ילדים קטנים היינו אָז.

ראשי הנה הפך לבן, זקנתי שבתי אף נחליתי, — כבר נכדים ישנם לי וכמו הסבא שלי רוצה אני לספר לנכדי מעשיות יפות, אגדות עתיקות. רוצה... ואינם שומעים לי נכדי למעשיותי, אינם מבינים לי, לשיחותי מני קדם...

ישנן להם אגדות אחרות, קוראים הם אותן, שומעים ומקשיבים בשהן מסופרות, חושבים הם אותן לשלהם.

ואינם יודעים הם את זאת, כי האגדות האלה שמחות הן, עליזות, מלאות... ויש להן ראשית וגם סוף להן והסוף טוב ומצליח — כלום של ישראל הן?

אלה שלי, שאני אומר לספר להם, פגומות הן, מדוברות ולא מדוברות, מגולות ולא מגולות, מכוסות ולא מכוסות, וכשמגיעות לסופן הטוב נקטעות הן באמצע... נופל איזה דבר והכל אָבד...

מספר אני אותן לנכדי והם מביטים תמהים, מהפכים לי עורף והולכים להם, — אינם מבינים לי!

והרי אותן האגדות ספר לי זקני כשהייתי אני הנכד, ואנחנו הלא היינו באים אל הסב ואל הסבה — ומדוע לא יבואו נכדי גם אלי?

אילו היו נכדי שומעים לי... אילו היו אגדותי מובנות להם...

ואף גם זאת אגדה היא, אגדת ישראל הנה...

נאמרה היא ולא נגמרה, — פתחוה ולא סיימוה...

אגדה חדשה היא ההולכת ומתהווה ואינם מרגישים בה עוד מחמת חידושה. —

אבל יבוא יום...

יבוא יום ואיזה סב או סבה יספרו ככה:

— לפני ימים, ימים רבים מאד היו נכדים, שלא הבינו את זקניהם ולא שמעו לשיחותיהן של זקנותיהם...

עצובה תהיה האגדה, עטופת־שחורים ואבלה מאד.

היבכו אז הנכדים הרחוקים ההם בשמעם את דברי האגדה הזאת? — אין אני יודע, אולם אנכי — הריני בוכה למפרע.

כי מי זה לא יבכה לאגדות שלא נגמרו, לאגדות שלא נשתכללו, הפותחות בעתידות מזהירים, המתחילות בתקוות טובות עוד טרם תדוברנה, וטרם עוד תסופרנה ויפול דבר... והן מסיימות ב„אלמלי"... ומסבירות ב„לפיכך"...

והחדשה הזאת, זו האגדה העומדת עכשיו עוד בתחלת יצירתה, כבר ניכר בה ה„אלמלי הנורא", ושבו גם היא תבוא עד ה„לפיכך המכאיב", אשר יסבירה...

האגדה עודנה בתקופתה של ההתהוות, אי־אפשר עוד לספר אותה מתחילתה, אולם סופה... סופה כבר נגמר; וככה תסופר האגדה בסופה:

קרוב היה הקץ, קרוב במאד־מאד... אלמלי שמעו הנכדים לזקניהם, ואלמלי הבינו הזקנים את נכדיהם, — ולפיכך... — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

.4

ספרו לי הסב או הסבה: — היה היה צדיק גדול, אחד מל"ו הנסתרים, שעליהם העולם עומד. תמיד עסק בתורה, תמיד עסק בעבודה, בנה לו בית קטן ביער גדול אחד, וישב לו באותו הבית וזמן רב לא ידע איש דבר על־אודותיו.

וידע האיש לעשות אותות ומופתים גדולים ולא עשה אותם, גדולות ונצורות מהם אמר האיש לעשות. —

ספרים עתיקים היו לו ורבים מאד. וישב ולמד בהם, למד בהם כיצד להתפלל ומה לכוון בשעת התפלה, למד בהם כיצד לצרף צרופים, ואת הסוד של היחודים הטמירים והנעלמים למד בספריו אלה.

נתגלה לו בליל אחד אליהו והביא לו סנדל אחד, נתן אליהו אותו סנדל לצדיק למתנה, והסנדל נפלא היה.

של קפיצת הדרך היה הסנדל, פסיעה קלה — שבעה מילין, שבע פעמים שבע — פסיעה גסה, ושליש פעמים שבע — פסיעה בינונית היתה.

אולם לכל פסיעה צריך צרוף מיוחד ולשם יחוד מיוחד.

גלה הכל אליהו לאותו צדיק, גלה ונתעלם...

שם הצדיק את הסנדל בתיק של הטלית ותפילין וביתר שאת ועוז התחיל לשבת על התורה ועל העבודה; מתפלל היא ומרבה בכוונות, מצרף צרופים ומייחד יחודים — ואין רואה ואין יודע ואין מרגיש בו, בצדיק. כי צדיק אמתי היה האיש, ולא אהב את הפרסום.

חלתה בתו של הדוכס, בת יחידה היתה לו. רפאוה כל רופאי מזרח ומערב, — לא הועילו כלום. שאלו במכשפים, בקוסמים ובחרטומים, — כל חכמתם מאפע. הגיעה עד שערי מות. שלח הדוכס אחרי הצדיק. מאמינים גם הם בצדיקים שלנו; את האמת אין להכחיד.

הצדיק בא — גסיסה... ואחרי רק חמשה רגעים — מיתה! יש אמנם לצדיק תרופה למחלתה, אולם התרופה השאיר בביתו הקטן אשר ביער. מה עשה? צרף את הצרוף הנכון, ייחד את היחוד הנצרך, נעל את הסנדל... ארבעים ותשעה מילין מארמונו של הדוכס עד היער — רגע אחד, ארבעים ותשעה מילין מן היער עד הארמון — רגע שני, ברגע השלישי השיקה אותה את הסם, ברביעי פתחה את עיניה, בחמישי — ירדה מעל המטה בריאה ושלמה כאחד האדם.

— משום דרכי שלום, — אמר הצדיק — יש להתיר דבר שבזה, ידעו כי יש אלהים בישראל...

ויהי היום ועת צרה הגיעה ליעקב...

תלו כולם עיניהם בצדיק, מצאו אותו מסתתר בעבי היער.

הזמן קצר. ואם יחתום המלך חלילה את הגזירה אז, — כתב הנחתם בטבעת המלך אין להשיב.

לעכב במלך שלא יחתום אפשר רק להדוכס. ממקורביו היה, אחותו של הדוכס היתה פלגשו של המלך בימים ההם. והדוכס יעשה בשביל הצדיק ככל אשר יבקש ממנו. אמרו: הקדוש־ברוך־הוא בורא את הרפואה קודם למכה.

אולם ארמונו של הדוכס רחוק מן היער מהלך של ארבעים ותשעה מיל, ואת הדוכס אפשר למצוא רק קודם שקיעת החמה — מכיון שהיא שוקעת הוא יעוף לו מעבר להרי חושך, מפני שמכשף גדול היה הדוכס והיו לו עסקים עם הרוחות והשדים כל הלילה, והזמן כל־כך קצר — רק שני רגעים והשמש שוקעת.

נעל הצדיק את הסנדל — טעה בצרוף ועשה... פסיעה קלה, שבעה מילים. נזכר בטעותו וצרף שוב וטעה שוב — עשה את הפסיעה הבינונית, — בסך־הכל עשרים ושמונה מילין, עד הארמון — ארבעים ותשעה.

אחר רגע קט אחד.

סבלו אז היהודים, — ימים כאלה לא ישובו...

מה היה אז לצדיק? אין איש יודע. אומרים: היה בבחינת גדלות דמוחין, רחף בעולמות העליונים ושכח את התבל ומלאה.

ולהחיש ישועה לבתו של הדוכס — לא טעה ולא שעה ולא הסיח את דעתו רגע, — לכה ושאל!

אלמלי טעה... אילו עשה את הצרופים הנכונים, את היחודים המיוחדים...

אלמלי... ולפיכך, בני, לפיכך...

.5

— היה היה צדיק אחד וירש מאבותיו אותו הצדיק טבעת של זהב, מזהב החוילה. אבותיו של הצדיק היו מזרע דוד, אגרת יחוסם נשרפה בשרפה הגדולה, שהיתה

בעירה, וטבעת זו נתנה מלכת שבא למלך שלמה בבואה לנסותו בחידות.

סגולה מיוחדה היתה לטבעת זו, כשהיו שמים אותה על האצבע. כל מה שהיו מאחלים באותה שעה מיד נתקיימה, וכל מה שהיו מתאוים — נתמלא.

ובימים ההם מלחמות רבות פרצו בארץ, עם קם על עם, אומה על אומה, נלחמות מדינה במדינה ועיר בעיר ואין שלום בארץ. והצדיק היה מתלמידו של אהרן הכהן אוהב שלום ורודף שלום. והיה אז הצדיק שם את הטבעת על האצבע שלה, כי רק עליה רצועת התפלין והיה מתפלל על השלום ימים, ואז שלט „שלום" בכל צרופיו ויחודיו — ואין מלחמה בארץ, אין פרץ ואין צוחה. ובאמת בימיו של אותו צדיק שקטה הארץ ממלחמות.

ובמיוחד לגויים... סבלו אז בני ישראל בכל ארצות פזוריהם: מן הנוצרים, מן המחמדים, הפרסים והבבלים... בקצור — מכל שבעים אומות. והרעה גדלה עוד יותר, כי בין בני ישראל לא היתה אחדות, כל מה שהאחד בונה סותר חברו, ראובן מתיר ושמעון פוסל... אין שלום לישראל מבית ומחוץ...

עברה השמועה, שהיהודים האדומים מעבר לנהר סמבטיון אומרים לבוא לעזרת אחיהם להלחם עם מלך התוגרים ולהציל ארץ אבות מידו ולהשיב את ישראל אל אדמתם. ואז... הקץ! הגאולה! כידוע, היהודים האדומים המה גבורים גדולים ואליהם היו נלווים גם היהודים הלבנים, השחורים... היהודים מכל המינים והסוגים והיו למחנה גדול וכבד מאד, כל שבטי ישראל כאחד המה כח גדול, עם מאוחד, מרוכז... אולם בשביל שהיהודים האדומים יוכלו להתאחד את אחיהם צריך להשקיט את הסמבטיון, להשבית שאון גליו, לעשות שלום במימיו.

הסמבטיון כי ישקוט — אחדות באה לעולם, אהבה ואחוה, ושלום ורעות.

נתנו כולם את עיניהם בצדיק בעל הטבעת, כי מי יוכל להשקיט את הסמבטיון חוץ ממנו? ומי כמוהו אוהב שלום ורודף שלום?

באו אליו כל ישראל ואמרו לו: לך ובוא אל נהר הסמבטיון, תשים את הטבעת האחלות על ידך ובוון: סמבטיון, השקט! סמבטיון, הרגע! יעברו אז האדומים את הנהר, ישלימו את הלבנים, יתאחדו את השחורים והיה שלום על ישראל — והגאולה...

ממהר הצדיק אל הסמבטיון...

בעמדו על־יד הנהר, בהתבוננו אל אבניו הנזרקות למעלה ברעש ונופלות למטה בכעס, רואה את גלי הגיר, נחשולי החצץ... והכל מתרומם ועולה עד לב השמים בקולי־קולות ונופלת ויורדות נבכי תהומות בבכי וצעקה, יללות וקללות — נשתקע פתאום במחשבות, צלל... והמוחין מתגדלין... ולא הסמבטיון לעיניו אלא כל הדורות הגדולים ומחלוקותיהם... בית הלל ובית שמאי, רבי אליעזר הגדול והתנור העכנאי, הויות דאביי ורבא, הראב"ד והרמב"ם — ומה הוא הסמבטיון עם גליו של אבן ונחשולי הגיר והחצץ לנגדם? ומה המה כל היהודים האדומים והלבנים ומאויי לבם הפעוטים והקטנים נגד הענקים ההם?

מיטב לו לעשות שלום ביניהם...

ומעבר לנהר הסמבטיון יושבים היהודים האדומים, ומעבר מזה — הלבנים, השחורים וכל יתר היהודים ממינים וסוגים שונים, — והסמבטיון מסתער בינתים, השקט לא יוכל...

אלמלי שקע הצדיק במחשבותיו... ומדוע לא הסיח דעתו אז בהשלימו בין העמים?...

.6

ושוב ספרו לי הסב או הסבה...

מעשה במשיח בן יוסף שבא ואמר לקבץ כל נדחי ישראל ולהוליכם קוממיות לארץ אבות. הלכו אחריו רבים מבני ישראל, אלא שעל פרשת דרכים, כידוע, ריבץ לו גוג ומגוג וחוסם את הדרך בפניהם.

להסיר את המכשול הזה צריך להגות את השם המפורש באותיותיו — וגוג ומגוג יעשה לגל של עצמות.

אולם להגות את השם יודעים רק הצדיקים והחסידים שבארץ, — באו אליהם בני ישראל ואמרו: הגו את השם...

טוענים הרבנים, שאסור לדחוק את השעה... להגות את השם אפשר רק כשיבוא משיח בן דוד... וזה — רק משיח בן יוסף הנהו.

טוענים פולם: עד אשר יבוא בן דוד וישראל איבד בגוים, דמו נגר כמים... הגו נא את השם באותיותיו וגוג ומגוג יהיה לעפר ואפר ויכחד מן הארץ!

אולם הצדיקים עומדים להם מרחוק, — אחרים מהם באים עוד לידי הקפדה.

סופו של משיח בן יוסף ידוע לכולם.

— אלמלי הגו את השם המפורש... אלמלי...

ואגדה חדשה הולכת ומתהוה לעינינו.

תוקעים בשופרות, מריעים בחצוצרות... אומרים: עקבא דמשיחא... ומריבים כבר: זה אומר עקבותם של משיח בן יוסף הן, וזה אומר — של בן דוד.

והאפשר לדעת זאת? מי יוכל הבין למפרע עקבותיו של המשיח?

וגוג ומגוג חי וקים. עומד על אם הדרך והורג יסוקל, חונק ושורף...

ומי יודע, — אלמלי עוד בראשונה היו מתירים החכמים להגות את השם באותיותיו ולא היה עוד לגוג ומגוג בעולם?

כך היו מסיחים לי סבי או סבתי בלילות חשון הארוכים והשחורים, ואני הייתי יושב על־ידם ובוכה, ובוכה...

ילד קטן הייתי אז.

כשגדלתי — הייתי מלעיג על אגדותיהם של הזקנים העתיקות, צחקו גם חברי עמי.

היו לנו אז אגדות אחרות לגמרי...

• • •

זקנתי, שבתי ונחליתי. לעיני נוצרת אגדה גדולה אחת, עתיקה וחדשה, זקנה מאד ורעננה מאד.

בירא אותה העם, שלא בידיעתו.

והיא מתהוה, הולכת ומתהווה.

ותוקעין כבר עליה ומריעים, פורשים אפילו בשם המפורש, הוגים אותו בכל אותיותיו.

ומתרגשים כולם, סוערים הלבבות, **דולקות ובוערות** העינים והפיות ממלמלין דברבן.

וגדול הסער גם בין האדומים והלבנים והשחורים וכל היהודים למיניהם.

והכנרל המפימר עושה פסיעות גסות מאד, לא רק שבע פעמים שבע ברגע אחד אלא — ת׳ פרסה על ת׳ פרסה.

וטבעת האחלות מאחלת ומאחלת ואינה מסתפקת במועט... ועל־אדות הרמב״ם והראב״ד וכל הגדולים אינם חושבים כלל עוד...

והנה, לכאורה, הכל טוב, הכל הולך למישרים — ובכל זאת... משיח לא בא... הגאולה רחוקה עדנה מאד...

פשוט, — הנכדים אינם מבינים לזקניהם, הזקנים — אינם שומעים ללשונם של נכדיהם.

אלמלי...

* * *

ליל נדודים וחושך...

ספרו נא לי אגדה אחת קטנה שסופה יהיה טוב, שתהיה מלאה, משוכללה בלי ה„אלמלי", בלי ה„לפיכך" !

בדד ויחיד אני, אבל בין חתנים...

הכל שמחים, הכל מרוצים, הכל מלאים תקוה. ואני... בדד ויחיד אני... בני יצאוני ואינם, נכדי — רחקו מעלו.

ויש לי אגדה אחת לספר להם — אינם מבינים לי. ואפשר — יש גם להם אגדה חדשה... ואין אני שומע את לשונם הם !

אלמלי הבינו נכדי לי... אלמלי ידעתי את לשונם אני...

— — — — — — — — — —

גולת הַכּוֹתֶרֶת

מאת סופרנו המיוחד

א ה ר ן פ ר נ ק ל.

(פרטי ההפגנה הציונית הגדולה בלונדון).

(סוף).

(המשך נאומו של באלפור).

העם הערבי צריך להתיחס לכל זה בסימפאטיה, כמו שמתיחסים לזה כל הנוצרים בני ארצי — כך מובטחני וכך מקובלני. זהו הקושי הראשון שאפשר להתגבר עליו על־ידי רצון טוב והסכם הדדי.

הקושי השני, שאדבר עליו במלים אחדות, הוא, כי מבקרי התנועה הזאת (הציונית) יוצאים כנגדה בפראזה — היא יותר מפראזה ריקה — של פרינציפיון ההגדרה־העצמית, וטוענים שאם באים אנחנו להשתמש בפרינציפיון זה בהגיון וביושר־לבב הלא צריך למסור את גורלה העתיד של ארץ־ישראל לידי רוב תושביה הנמצאים בה כעת. בטענה זו יש פלפול טכני ועל טענות ממין זה איני יכול ואיני רוצה להשיב. כי האיש שעיניו טחו מראות כי מצב היהודים יוצא מן הכלל הוא בהחלט בכל הארצות, שאין הכללים והחוקים המקובלים חלים עליו, ושאי־אפשר להגדירו בנוסחה קבועה או לכללו במאמר כולל אחד; והאיש הזה אינו מכיר ומרגיש, כי המובן האמתי והעמוק של פרינציפיון ההגדרה־העצמית הוא בהתאם גמור עם השיטה הציונית למרות שהצד הטכני שבו אינו לטובתה — איש כזה או ש א י נ ו מבין את היהודים או שאינו מבין את הפרינציפיון הזה.

מובטחני שרק פראנטים או אנשים בעלי משפט קדום שבלבם נטוע רגש של שנאה דתית או לאומית, רק הם אינם יכולים לראות, כי מצב היהודים יוצא־מן־הכלל הוא בהחלט ולפיכך יש לפתרו בשיטות ובאמצעים יוצאים מן הכלל; השאר רואים ומבינים את זה.

הקושי השלישי הוא שונה בעצם תכונתו מאלה הקודמים והוא הקושי הפיזי. ארץ־ישראל למרות המקום החשוב שהיא תופסת בדברי ימי העולם הנה מבחינה גיאוגראפית קטנה ומצערה היא ובמשך יום אחד אפשר לעבור באבטומוביל את כל הארץ מדן עד באר שבע ושאלת הבריות היא: כיצד אפשר לעשותה לבית העם היהודי שבו יוכל להתפתח לפי דרכו ורוחו? הרבה קושי להפרובלימה הזאת, אולם אין בה מהאי־אפשרי. קושי כזה היה אמנם גדול ועצום מאד לעם אחר החי בתנאים אחרים, אבל לא בנוגע לעם היהודים. כי מה הם התנאים הדרושים להתפתחות ארץ־ישראל עד שתוכל להכיל בקרבה חלק חשוב מהעם הגדול שאני נושא מדברותי לפניו הפעם? שנים הם התנאים האלה: הראשון — כשרון, דעת, מרץ ופעולה, והשני — הון. ומובטחני שליהודים אין מחסור אף באחד משני אלה. עם היהודים מצטיין בכשרון ודעת, והרבה מבניו שהעשירו את המדע העולמי בודאי שיהיו לשליטי המצב בארצם הם. ובדברי על־דבר קאפיטאלים איני מתכוון דוקא לעשירי בני ישראל ואילו הכסף שבהם — איני מסופק, כי גם הם יעשו את חובתם. אולם לא עליהם דברי מוסבים הפעם. מתכוון אני להמונים היהודים הנתונים בתנאים של עוני ובמחסור — וממקורות נאמנים יודע אני, כי יתמכו בהתנועה מעוני ומלחץ כדי להביא לה את ההצלחה הדרושה.

הקושי הרביעי והאחרון שברצוני להזכירו בזה הוא, בהרבה מובנים, אולי הכי־גדול מכולם. בלי אידיאליסטים לא תתגשם ולא תתקיים התנועה הזאת. כי איש שאינו מוכשר בעצמו לאידיאליות אינו מוכשר להבין גם את התנועה הציונית ואינו מסוגל לעזור להתגשמותה בחיים (מחיאות כפים). אולם האידיאליות, עד כמה שהכרחית ונחוצה היא לכל תנועה גדולה ופוריה, הנה גם סכנה כרוכה בה מבחינה ידועה. הציניקן בעל ההשקפה הצרה והמוגבלה, ששאיפתו רק לטובת עצמו, אינו יכול לעשות ולפעול כלום בחיים; האידיאליסטן הוא העושה הרבה. אולם לא בכל פעם הוא עושה את הישר והנכון, ואותן

הסגולות המניעות את האדם להקריב בעד רעיונו את כל אשר לו, הן מעורות גם את עינינו לפעמים קרובות לבלתי ראות את ההגיון והשכל הישר, שמבלעדיהם אי־אפשר להאידיאלים הגדולים להצליח. מדבר אני בתור בלתי־יהודי המביט על השאלה היהודית מבחוץ, בכל זאת אני מחליט ואומר, כי סכנה נשקפה להעם היהודי ל א מחוסר אידיאליות נעלה, ולא מחוסר רגשות נעלים להקריב את הכל ואפילו את החיים עצמם לשם הוצאת האידיאל אל הפועל, אלא שרגשותיהם הכבירים השולטים עליהם בלי־מצרים ורחשי־לבם הכבירים והסוערים — הם בעוכריהם והם המעכבים בידם מלעשות את הדברים ההכרחיים ביותר להצלחת כל תנועה גדולה, והם ששוללים מהם את האמון הגמור והבטחון השלם במנהיגיהם הנבחרים — אמון ובטחון שלפי דעתי עיקריים והכרחיים הם להצלחת האידיאל. הנה, למשל, נאספתם פה בלונדון מכל קצוי תבל. וכל אחד מכם בבואו לכאן או למרכז גדול אחר מביא אתו גם מושגי הארץ שממנה יצא והשפעת הסביבה, שבה חונך וגדל. על־כן שונות הן התיאוריות שלכם בנוגע להגשמת מטרותיכם המשותפות. כל אלה כשהן לעצמן אולי יפות וחשובות הן, אולם סכנה גדולה בדבר בשכל אחד יתעקש ואומר: קבלו דוקא את התיאוריה שלי, כמו שיא נראית לי ביותר. ומן הסכנה הזאת השמרו והזהרו! לפי הוכחתי, זוהי הגדולה בסכנות, שתמצא אתכם בעתיד.

עכשיו מלאתי כבר את תפקידי הבלתי־נעים של מונה מעצורי ומכשולים עוד לי דבר אחד אליכם, וזהו: א נ ח נ ו כלנו עלינו תעודה גדולה ונשגבה. ובכונה תחילה אני אומר „אנחנו". ה„אנחנו" כולל את העם היהודי מצד אחד ואת ממשלת־המאנדאט בארץ־ישראל מצד שני. ש ו ת פ י ם א נ ח נ ו ב מ פ ע ל ה ג ד ו ל ה ז ה. א ם א נ ח נ ו ל א נ ב ו א ל ע ז ר ת כ ו ל א ת צ ל י ח ו ; ו א ם א ת ם ל א ת ע ז ר ו ל נ ו א ז ג ם כ ן ל א ת צ ל י ח ו. אולם מובטח, שאנחנו נעזור לכם ואתם תעזרו לנו (מחיאות כפים סוערות). ואם נכונות הן אמונתי ותקותי — ובטחני שנכונות הן — בהיעוד הנבואי הזה, אז בודאי שאשר לנו לשאת את עינינו בבטחון גמור אל אותו העתיד שבו תהיה ארץ־ישראל לביתו של העם היהודי במדרגה הכי־מרובה ובמדרגה הכי־שלמה של הצלחה ואושר (מחיאת כפים סוערות וממושכות).

אחרי בצבור קם המארקיז קריו והשמיע את הנאום הבא:

נ א ו מ ו ש ל ה ל ו ר ד ק ר י ו.

זכות גדולה היא להיות כאן היום ולהיות עד להמחזה הנהדר הזה, כולנו אנו נהנים ממנו, ושאפשר לכולנו להחליט ולאכ כי אין בשום אספה פוליטית לעורר התלהבות והתעלות כזאת (מחיאות כפים). זכות גדולה היא באמת לזות עד להתגשמותו החלקית של רעיון רם ונשא ולהיות שכר אמונה נצחית בזו (מחיאות כפים).

כולכם אף בודאי יודעים מהכרוז שהוציא בשעתו כורש מלך פר ליהודי דורו; וידוע לכולכם בודאי זה האיש נחמיה שעלה לבנות את הארץ ושאנשיו הוצרכו להחזיק בידם האחת את השלח ובשניה לעשות את המלאכה. אין ברצוני להזכירכם מה שידוע לכם, אלא רוצה אני להעיר את תשומת־לבכם לזה, כי ארץ־ישראל לאחרי שלשת אלף שנה בערך זקוקה שוב להקמה חמרית ומוסרית ולבונים מטפוסו של נחמיה ואנשיו. ואמנם, כמו שהזכיר לכם כבר מר באלפור יש לברך על התקופה החדשה שנהיתה ובאה בעקב הנצחון המזהיר של צבאותינו, שאין משלו בההיסטוריה הצבאית, שנחלו בארץ־ישראל (מחיאות כפים).

גבירותי ואדוני! העובדה שמאות מיליונים נוצרים, מחמדים ויהודים עיניהם נשואות אל עיר הקודש בודאי שצריכה היא לשמש סבה לא לפרוד ולא למדון ומריבה אלא לאחדות, שלום והארמוניה בין כולם (מחיאות כפים).

ובאחרונה אני רוצה להשמיע דברים אחדים על אודות נציב ארץ־ישראל שממשלת הוד מלכותו מנתהו מתוך רוב חכמה ומתוך טוב טעם ודעת. כבר היה לי העונג לעבוד במחיצה אחת עם סיר הרברט שמואל בקאבינטי־מיניס־טריום אחדים ומצאתי בו את כל הסגולות והמעלות המכשירות אותו למשרתו הנוכחית (מחיאות כפים). ומקרב לבי אני מברך אותו בהצלחה גמורה בתעודתו הגדולה והנעלה. כן אני מגיש את ברכותי העמוקות לכל בני האומה היהודית שבכאן ושאינם בכאן על השגת מטרתם בביתם הלאומי (מחיאות כפים).

נ א ו מ ו ש ל נ ח ו ם ס ו ק ו ל ו ב.

מר נחום סוקולוב בקומו לדבר, נתקבל מאת הקהל בתשואות־חן סוערות והוא קורא הצעת־תודה להממשלה הבריטית ולשאר בעלות־ההסכם על קביעת הצהרת באלפור בחוזה־השלום עם טורקיה; וכן התחייבות אספת־העם הזאת לעשות כל מה שביכלתה להגשמת הבית היהודי הלאומי בארץ־ישראל.

אחרי קריאת ההצעה הוא ממשיך ואומר:

רצוני להביע כאן למר באלפור בדברים אחדים את תודת אלה מיליוני היהודים, שאינם פה אתנו הערב. המלה „תודה" אינה מביעה אף במקצת את רחשי העם היהודי ורגשותיו להאיש שכמגדל־אור עמד בימי החושך והסער והאיר את הדרך לממשלתו ולעמו ולשאר עמי־ההסכם וממשלותיהם לעזור להעם היהודי ליסד את ביתו בארץ אבותיו. בשני לנובמבר, 1917, נכנס העם היהודי בברית עם בריטניה הגדולה (מחיאות כפים). המושג „ברית" לא ניתן להתרגם בדיוק בלשון אחרת. וזוכר הוא עוד עד כמה התחבטו והתקשו המתרגמים למצוא תרגום מדויק להמלה האנגלית „קאוועננט" (ברית), שהיא מלה יסודית ועיקרית בהחוקה של אגודת העמים, לצרפתית ולשאר הלשונות. ליהודים אין שום קושי בזה, מפני שבעיקרה ובעצם תכונתה מלה עברית היא (מחיאות כפים וצחוק). ולהברית הזאת אנו נכנסים מתוך אמון ואמונה. מובטחני שהעם הבריטי וממשלתו ושאר עמי תבל וממשלותיהם יעמדו לימיננו ויעזרו לנו. כי בשאיפותינו אין שום

דבר המתנגד לשום אומה ולשון. מפעלנו יביא ברכה לנו ולכל האנושיות כולה. ועוד באספת „בית האופירה" הכריזו גלוי, כי בחפצנו היא לכרות ברית שלום עם הערבים והארמינים שכנינו.

מר באלפור הזכיר על הקושי שבדרכנו והביע את תקותו, כי נתגבר עליו. אולם אני רוצה להעיר על צד אחר שבשאלה הזאת. אמנם קשה מאד ליסד בית לאומי, אילם הלא עצם קיומם של היהודים בכלל עד היום היה קשה מאד. ולרבים מהם הוא עוד יותר מקשה — אי־אפשרי הוא לגמרי. ואי־אפשרי היה הקיום לרבבות יהודי אוקראינה שנשחטו ונהרגו מחוסר מולדת ובית משלהם. ולהמשיך קיום בלתי־נורמאלי כזה בלתי־אפשרי הוא. ובשעה שהעמדנו לפני הברירה: לבחור בין הקשה והבלתי־אפשרי מובן שבחרנו בקשה (מחיאות כפים וצחוק).

נ א ו מ ו ש ל ה ד " ר ו ו י י צ מ א ן.

הד"ר חיים ווייצמאן, שקם לתמוך בהצעה הזאת, נפגש באובאציה סוערת, והוא נושא את הנאום הזה:

הרשוני נא לעבור הפעם על מדת הדרך־ארץ וגמוס ולתאר לפניכם בקצרה את פגישתי הראשונה עם מר באלפור. זה היה בשנת 1903 בשעה שפרץ עמוק נבע בהסתדרות הציונית אז לרגלי שאלה מכריעה מאד — והיא בדבר ההצעה הנדיבה שהציעה ממשלת הוד מלכותו להציונים בדבר התישבות יהודית באוגנדה. כל אלה שנמנו אז על התנועה הציונית זוכרים בודאי, כי התנועה נתפלגה אז לשני זרמים: אלה שבמערב צדדו בזכות אוגנדה ואלה שבמזרח (שבעיקרה נתכוונה הצעת אוגנדה להם) אמרו: „מודים אנו לממשלת הוד מלכותו בעד הצעתה הנדיבה, אולם אוגנדה לא ציון היא וציון לא תהיה לעולם, ומיטב שנחכה עד שתהא האפשרות ביד אותה הממשלה עצמה להציע לנו את ציון". מר באלפור התאמץ אז להבין את מהלך־מחשבותיהם של המזרחיים ומאוגם באוגנדה. ובאנגלית השבורה והרצוצה בפי התאמצתי להסבירו אז בכל הדרת־הכבוד את סבות הדבר. כחצי שעה עמלתי בעבודת־ההסברה הזאת ולא ידעתי אם עלה הדבר בידי לבררה כל צרכה. אולם הוכחה אחת משלי, במדומני, היא שהצליחה הפעם והיא: „שער־נא בנפשך, מר באלפור, — פניתי ואמרתי אליו — אילו היו מציעים לך פאריז במקום לונדון הכי־היית מקבל?" מר באלפור הביט עלי בעינים תמהות ואמר: „הלא לונדון כבר יש לנו וברשותנו היא!" אז השיבותי ואמרתי אני: „הלא ירושלים כבר היתה לנו וברעתנו להחזיק בה ולא לעזבה לנצח". מר באלפור הוסיף ושאל: „הרבים הם היהודים שסוברים כמותך?" ותשובתי אליו הפעם היתה: „כאבני הרחוב הרבים תמצא יהודים כאלה ברוסיה ובשאר ארצות מזרח אירופה!" והאספה הזאת, מר באלפור, תוכיח! (מחיאות כפים).

עומדים אנו כעת על מפתן השעה הכי־גדולה בקורותינו. הגיעה השעה המאפשרת לנו את הקמת מולדתנו העתיקה, ומובטחני שכל יהודי באשר הוא שם, איך שהיתה רעתו על הציונות מקודם, לא יעמוד עכשיו מרחוק ברגע הגדול הזה (מחיאות כפים).

זוהי הדרך היחידה והראויה שבה נוכל להביע את תודתנו למר באלפור ולעמו שהוא באכחו הנעלה. המעצורים בודאי שרבים הם ומר באלפר חזה ומנה אותם, כחכם הרואה את הנולד. אולם למודי נסיון של אלפי שנות יסורים וגלות, בטוחים אנו שברצוננו ובמרצנו ובכשרוננו ובעזרת השם התגבר נתגבר על כל המעצורים והמכשולים ויכל נוכל להם (מר באלפור: כן! כן!). מוצא אחר מבלעדי זה אין לנו. מחובתנו היא להקל עד כמה שאפשר את תעודת הממשלה המאנדאטורית ובאי־כחה העמלים בתנאים קשים מאד.

לפני סיימי רוצה אני לפנות בדברים אחדים לידידינו הערבים. אומרים אנו להם בגלוי וביושר־לבב: יש לכם די מקום ודי מרחב בתבל. אומית ועולם והאומה היהודית בתוכן תעשינה כל מה שבכחן הקמת האומה הערבית ולתחיתה. האם לא עבדנו ונחנו היהודים והערבים יחד, והאם לא יצרנו בשדה הספרות, המדע והאמנות יצירות גדולות בתקופה „שהחשך כסה ארץ וערפל לאומים"? תקופה כזו אפשר ששוב ותתחדש אולם בתנאי אחד: שהערבים יתיחסו בכבוד לזכיות היהודים בארץ־ישראל כמו שאנו מצדנו תיחסים בכבוד להמסורת הגדולה של האומה הערבית.

אם באמת־מדה גיאוגראפית נמוד את ארץ־ישראל אז בודאי שהארץ קטנה ומצערה היא, אם אם נשתמש בקנה־מדה היסטורי לחפצנו זה אז הרי הגדולה שבכל הארצות היא ארץ־ישראל ואל להערבים ולשאר הבלתי־יהודים שבתבל לשכוח, כי ההיסטוריה זאת ש ל נ ו היא ונפסקה שלא ברצוננו בכח הרואים העריצים. ואנחנו שהגלינו מארצנו המשכנו לכתובאת ההיסטוריה הזאת בארצות פזורנו וכעת יש בדעתו להוסיף עליה פרק חדש. רוצים אני להיות בשלו ובידידות עם הערבים בארץ־ישראל. אנחנו שסבלנו נרדפנו על לא דבר, בודאי שנזהר שלא לגרום עול לו שהוא ולדכא את החלש. על דרך התקדמותנו בארישראל בודאי שנסייע גם להערבים להתפתח ולהתקדם אולם בתנאי אחד: שיבינו וידעו, כי אנחנו היהודים מלים, עובדים, שואפים ומצפים לארץ־ישראל עברית ואר־ישראל זו תהיה מבטח עוז וגאון לממשלת־המאנדאט ובה לכל העולם כולו. „כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

אחרי שגמר הד"ר ווייצמאן את נאומו מציג היושב־ראש לפני הקהל את ראש אגודת הזים, את הלורד רוברט ססיל. הקהל פוגשהו בהתלהבות ובאובאציות סוערות. בשוך האובאציות פותח הלד רוברט ססיל ואומר:

נ א ו מ ו ש ל ה ל ו ר ד ר ו ב ר ט ס ס י ל.

הד"ר ווייצמאן בנאומו המזהיר ור לכם משיחתי שהיתה לו עם מר באלפור. ואני אס לכם מפגישתי הראשונה עם הד"ר ווייצמאן. זכורני היטב את היום שבו באתי אל לשכת המיניסטריום לעם חצוניים והיה לי הכבוד למצוא שם את הד"ר ווייצן שסר לראותני.

אינני יכול לזכור את פרטי שיחתנו אז, אולם יודע אנכי, שעוד טרם ראיתיו הייתי ציוני בהכרה ובדעת (מחיאות כפים), אולם אחרי שיצא מפני נהייתי לציוני בהרגשה ובהוכחה עמוקה (מחיאות כפים). מר באלפור כבר הזכיר לכם, כי האספה הזאת היא אחת מפעולותיה הכי־גדולות של המלחמה. גם אנכי מאמין, שכבוא התור לכתוב את קורות המלחמה באופן בלתי־מפלגתי, אז יוכחו, כי שתי התוצאות הכי־גדולות של המלחמה הן יסוד הבית היהודי הלאומי (מחיאות כפים) ויצירת אגודת העמים (מחיאות כפים) ושני המאורעות האלה אינם נפרדים זה מזה. הם באירכתם של שני הרעיונות הגדולים שלמענם נלחמנו ובשבילם נצחנו, והו הלאומיות ובין הלאומיות. לא שונים הם זה מזה ולא מתנגדים הם זה לזה. אדרבה, משלימים הם האחד את השני. אין אגודת־לאומים בלי לאומים חפשיים (מחיאות כפים). אם יש ברצונכם להרביץ שלום בעולם לא בחזק יד בכח אלא ברוח ובהסכם הדדי, אז צריך, בתנאי קודם כל, לשחרר חופש גמור בעולם (מחיאות כפים). ויפה אמר מר באלפור שאין נצחון יותר גדול להרוח היהודי הלאמי מיסוד בית לאומי ליהודים בארץ־ישראל (מחיאות כפים).

אולם אל־נא שבת, כי רק את היסוד הנחנו. ואל נקרא „נצחון" מרגישבא. פתגם אנגלי אומר: „התחלה יפה הרי היא כחצי מלאכה" (קולות: כן, כן!) ואל־נא נשבת, כי עבודתנו זו אמנם התחלה יפה היא אבל רק התחלה.

וכדי להוציא לפועל את הנסיון הגדול הזה זקוקים אתם לשתי סגולותרוח האלה: א מ ו נ ה ו מ ר ץ. ומי שרואה אתכם אין בלבו אף הספק הכי־קל כי שניהם ימצאו לכם. אך מלבד אלה, זקוקים אתם גם לחכמה וקונטרולה עצמית (כן! כן!), לצערנו הגדול לא עמדו לאומים צעירים אחרים בימות המלחמה בנסיון זה וחסרים היו גם חכמה וגם קונטרולה עצמית. נקל לכם מאד להרוס את כל עתידכם אותמסרו לשוביניות פראית או לבקורת בלתי־אחראית. נקשה מכם, אל תחכו לשלמות בזמן קרוב! ענינים גדלים מענינים צמיחה וגידול. לא בבת־אחת יתפתחו הענינים. אם מיכשרי חיים הם בכלל. ומהיכתכם היא לאין שרבית הלאומי הזה יפרח ויגדל בעתיד (מחיאות כפים).

בתור בריטי ני מרהיב בנפשי עוז ליעץ לכם את העצה הזאת. בבזה מכם לשים אל לבכם, כי הסגולה העיקרית שהנחילתהבריטים נצחון והצלחה היא הפצני האדיר בעבודה ובפלה. אנחנו אין אנו דורשים שלימות בבת אחת אלא מרשים אני את כל עמלנו ומרצנו לכל פעולה המובילה כבר רואת.

גבירותי ואדוני ברבם הצלחתו וכשלונו של אחד הנסיונות הכי־גדול ואולי הנסיון הכי־גדול שנכנו בו בני־אדם. מתאמצי אני להשיב עם עתיק אל מולדתו העתיקה ולישור מחז את החוט הנותק של ההיסטוריה הלאומית שלו. אנו נתנו לכם קיום לאומי, ועתידכם הלאומי בידכם הוא (מחיאות כפים סוערות וממושכות).

אחרי הלורד רוברט ססיל נושא את מדברותיו הרב הגדול הד"ר ה ר ץ ואומר:

על שלשה דברים החברה המדינית עומדת: על האמת, על הדין ועל השלום, ועליהם יעמוד גם הבית היהודי הלאומי בארץ־ישראל. בריטניה הגדולה תקיים את הבטחתה באיתיותיה וברוחה — וזהו האמת. צדק ומשפט — לכל תושבי ארץ־ישראל, היהודים ושאינם־יהודים — וזהו הדין, ובודאי שנשאף להיות בידידות עם הערבים שכנינו — וזהו השלום.

ישועתנו — הוסיף הד"ר הרץ ואמר — בני בעצמנו היא. ו„התחזקתם" — אתם בעצמכם עלידי עצמכם. אחרים לא יושיעונו ולא יגאלונו. רק אני נגאל את עצמנו. הגיעה השעה הגדולה של תחיה, בנין ותחיה ובל יהודי העומד מרחוק ואינו משתתף בעבודה זו, הריהו כאילו מסייע להורבן והרס. כי שערי הגאולה והישועה רק מ פ פ נ י ם הם נפתחים (מחיאות כפים סוערות).

נאום נלהב נושא המאיור א ו ר מ ס ב י י ג ו ר.

זכות גדולה היתה לי — אומר הנואם — לבלות בארץ־ישראל זמן של הדשים אחדים ולהתבונן למה שפעלו שם היהודים. במה עונג שבעתי לשמוע השירים העבריים המושרים בפיות ילדי ארץ־ישראל ולמראה הדור הצעיר הזורח והחסון שזוף שמש הארץ ושפוג צבע תולדותיה הארצית! ראותי כי מה שהיהודים בארץ־ישראל יכולים לעשות ולפעול אין שום אומה אחרת יכולה (מחיאות כפים). יש לי האמון הגמור במנהגיכם ויודע אני שעשה תעשו ויכול תוכלו (מחיאות כפים). עתידה ארץ־ישראל שתשמש החוליה שתחבר לא רק את אסיה ואפריקה, את העולם הישן עם העולם החדש, אלא תחבר ותאחד גם את העולם המודרני עם זה שלעתיד לבוא.

הסעיף 22 שבחוקת אגודת העמים, המדבר על ארץ־ישראל, הוא לפי דעתי, החשוב ביותר, מפני שבו תלויה הרבה הצלחתה של אגודת העמים בכלל (מחיאות כפים). כי לפי דעתי אני, תעודתם של היהודים בחזון העולם היא לא רק בהצד המיכני שלה אלא בעיקר בהצד הפנימי, הרוחני והאידיאלי שלה, שעל־ידיו אפשר לקרב את לבות העמים לטובת כולם. יען כי ארץ־ישראל תהיה תמיד מקור־השפעה להעולם כולו ואתם ברבבותיכם ובמיליוניכם תשלחו משם את בשורת ציון וירושלים לכל עמי תבל (מחיאות כפים סוערות).

מר ג׳ מ ם ר ו ט ש י ל ד קורא את נאומו מעל הגליון ובתוך שאר דבריו הוא אומר, כי מימי ילדותי חונך וגודל בציוניות וברוח ארץ־ישראל. מאמין הוא בהעם העברי ובמנהיגיו, שיעלה בידם לבוא אל המטרה ולכונן את הבית היהודי הלאומי בארץ אבות, שיהיה לכבוד ולתפארת.

נ א ו מ ו ש ל נ ו ר ד ו י.

בשרם המנהיג הישיש, הד"ר מ א ק ס נ ו ר ד ו י לשאת את נאומו, ערך לו הקהל אובאציה סוערת שארכה שעה ארוכה. הפעם נשא הד"ר נורדוי נאום קצר וזהו תמציתו:

לפני שבועות אחדים היה עד באותו אולם אלברט למחזה נהדר ומרהיב עין. על הבימה הוצג אז המחזה „משיח" של האמן הגאוני האנגלי. לאחרי תום המחזה עמד כל הקהל הגדול על רגליו ושר בכוונה דתית עמוקה „הללויה". למראה כל זה אינו מתפלא כלל שהעם הבריטי הוציא מקרבו את הפוריטנים והפילגרימים, ולא עוד שחבה יתירה כזו נודעת ממנו אל הציוניות. אומה כזו אי־אפשר לה שתתיחס אל הציוניות באופן אחר.

אולם סנטימנטים ורגשות דתיים ולאומיים לחוד ועניני מדינה ופוליטיקה לחוד. קברניטי המדינה הבריטים למרות היותם בעצמם מתאחדים עם הרגשות הנעלים האלה הלא בכל־זאת בתור מדינאים הם דנים בקור־רוח רק על עובדות ממשיות, ורק אותן הם מביאים בחשבון. ומבחינה זו בעיקר ידעו לעמוד על גובה השעה ולפרסם את הכרזת־באלפור המפוארה. הם ידעו והבינו, כי עזרתם המוסרית של היהודים גורם גדול הוא בעולם המדיני והמעשי. ואמנם הם לא טעו בחשבונם. היהודים בשובם לארץ־ישראל ישמשו מבטח־עוז לאינטרסי אנגליה במזרח הקרוב והרחוק. הם יהיו שומריה ומגיניה של תעלת־סואץ. אמנם לארץ־ישראל אין אנו באים לכתחילה על מנת כך. אינטרסינו וענינינו קודמים לנו. אולם בנגד זה אין אנו כפויי טובה ושמחים אנו, כי אינטרסינו אנו מתלכדים עם האינטרסים הכלליים של בריטניה בחבל העולם ההוא.

חבר הפארלאמנט הקולוניל וודזשבוד המתחיל את נאומו: „רוטשילד ויהודים!" (צחוק), מוסיף ואומר, כי עונג גדול הוא לו לקרוא את היהודים בשמם מבלי לחשוב שמא, חס־ושלום, נעלבו על־ידי כך (מחיאות כפים). ארץ־ישראל היא סמל היצירה והכבוד העצמי. ומי יתן והיה רוח ידידי הנעלה והנערץ ז'אבוטינסקי (מחיאות כפים סוערות וממושכות) על כולכם.

מביא אני לכם בזה את ברכותיה הלבביות של מפלגת הפועלים הבריטים (מחיאות כפים סוערות וממושכות). היהודים ייסדו את המדינה בין־הלאומית הכי־יפה ונאצלה. בא אנכי בעת מארצות רדיפות היהודים: פולניה, רומיניה והונגריה, הלוחצות ורודפות את אחיכם על לא דבר (קריאות: הבוז! החרפה!) ומחובתכם היא לעשות כל מה שביכלתכם לטובת אחיכם הנרדפים והעשוקים האלה. ומאמין אנכי, כי לא רק את אחיכם תושיעו על־ידי יסוד הבית היהודי הלאומי, אלא על־ידי התאמציותיכם תקרבו גם את האחוה האנושית הגדולה שלה מצפה כל העולם כולו (מחיאות כפים ממושכות).

חבר הפארלאמנט מר קיילי מברך את היהודים שזכו לגאולתם הלאומית, ומקוה הוא שהצלחת היהודים בארץ־ישראל תבטיח בהרבה גם את הצלחתה של אגודת העמים.

מר מ. אוסישקין נושא את נאומו בעברית.

העם היהודי — אמר מר אוסישקין — עמד כבר בכמה נסיונות קשים ורעים ויצא בשלום מהמבחן. הפעם יעמיד למבחן חדש. עד עכשיו סבלנו יסורי הגנה וקיום במלחמתנו נגד אויבינו, אולם במבחן החדש אנו באים לבנות וליצור ומובטחני שנצליח גם הפעם. הצהרת־באלפור משמשת לנו מפתח לארץ־ישראל, אולם עבודת פתיחת שערי הארץ נמסרה לנו ועלינו לעשותה בהקדם האפשרי. כי אם אין אנו לנו מי לנו, ואם לא עכשיו אימתי?

ביתנו הלאומי ישמש לא רק מקלט בטוח לנו אלא יהיה היפה והמשוכלל ביותר בין מדינות העולם, ויבנה ויתכונן ברוח תפלת שלמה המלך.

ארץ־ישראל שבה כעת לתחיה ממנה יוצא קול, קול מבשר ואומר: שובו בנים לגבולכם!

האחרון לנואמים היה הרב ווילבר מקליבלנד של ארצות־הברית. בנועם קולו ובעירות שפתיו ובמזגו הנלהב והחם הקסים הדברן האמן הזה את קהל הנאספים, שהקשיבו לדבריו רב קשב וכבדוהו באובאציה נלהבה בגמרו לדבר.

הצעת־התודה הנזכרה העמדה למנין ונתקבלה פה־אחד מתוך התלהבות מרובה.

בשירת „התקוה", שהושרה הפעם בחרדת־קודש ובהתלהבות רבה וההמנון הלאומי האנגלי ננעלה האספה המצוינה והיחידה־המיוחדה במינה זאת, שרושמה האדיר לא ימחה מלב כל אלה שזכו להשתתף בה.

הַמְּגַמָּה וְהַסְּבִיבָה בְּשִׁרַת־בְּיַאלִיק

מאת

מרדכי בן הלל כהן.

(סוף).*

ובאותה עת מיטקיפה לה במניח היהודות־הברכה על כל העבודה והתנועה הזאת, וחושבר

כי אך לשוא נכבדי שחק נשיאי רום
יתהלכו נדוד לבקש עולם אחר
בעברי ים ובקצוי שמי שמים —
ועולם אחר זה כה קרוב הוא, וקרוב —
הרי הוא כאן מתמטה, כאן מזוה
בלב הברכה המוצנעת.

אך יעמיקו נא להתבונן אל מוסרה, אל עיקרי הצדק אשר בתורתה, אל דברי נביאיה מעולם, אז אולי ימצא הפתרון לרבים־רבים מחזיונות חיי החברה וימצאו התרופה גם לרבים מתחלואיה...

זאת היא האליגוריה, הנרזת אלי מבין שורות „הברכה" וחרוזיה. ואני יודע כי אחד מן הקוראים יתקלס בי ויאמר: דרוש, מדרש רדה, בן־בנם של אלה שדרשו „שני שדיך זה משה ואהרן", ודברים בדומה להם... ואולי הצדק אתכם, וחסרי באמת הטעם להבין בשירים ולקרוא בהם כמו שהם. אולם, אל נא תשכחו גם אתם, רבותי, שגם ביאליק עצמו נתחנך על ברכי אלה

* עיין גליון כ"ג.

שהיו דורשים תמיד את הכתובים ועשו אותם אליגוריות, ולא לחנם השתתף משוררנו עם מר רבניצקי ב„ספר האגדה" ויקדיש לו כל־כך עמל וכשרון, אלא מפני שהאגדה חביבה עליו מאד. בכל אופן, אני בטוח, שאם באחד מן הדורות יקומו בינינו דורשי אגדה, אז ישתמשו גם ברבים משירי ביאליק, וידרשו אז את שירו „הברכה" כמין חומר ויתלו בו גם את הרעיונות, שמצאתי אני בין חרוזיו, ועוד יוסיפו עליהם כהנה וכהנה. ראוים, ראוים ונאותים מאד רבים משירי ביאליק למדרש אגדה, — ושיר „הברכה" ביחוד. לא כל מה שהפה רוצה לדבר הוא אומר בלשון בני־אדם רגילה, אך —

שפתי־אלים חרישית יש, לשון חשאים,
לא קול ולא הברה לה אך גוני גונים.

ואם ביאליק אומר על „הברכה", שהיא

„בכל ציפיה, והכל צפוי בה, ועם הכל משתנה"

אזי הרשות לי לאמר, שהברכה הוא משל, והנמשל הוא — יהדות...

ט.

אך מעטים מאד סופרינו ומשוררינו העברים אשר בקרו את ארץ־ישראל. לכולם היה, כמובן, הרצון לראות בעיניהם את „הארץ", להרגיש תחת רגליהם את אדמת ישראל, לראות עין בעין את נושא החזיונות והתקוות של עמנו מן העולם ועד העולם, אבל אך אחדים מהם, מתי מספר, הוציאו את רצונם ושאיפתם מן הכח אל הפועל, ליותרם נשארה רק השאיפה, רק רצון־קדוש בלתי נמלא. לא דוד גורדון, לא שאול פנחס רבינוביץ, ואף לא משה ליב לילינבלום, אלה הסופרים אשר המה נשאו והעבירו על שכמם את תנועת חבת־ציון ואשר נפשם להטה גחלים לשם ארץ־אבות ואת כל מיטב כחותיהם בעשרות שנות חייהם האחרונים הקדישו לישובה — נשארו במערב, אם כי לבם היה במזרח, והלכו לעולמם ואל הארץ לא באו... למה היה כדבר הזה? האומנם לא יכלו האנשים להתגבר על המכשולים הקטנים ולהוציא את רצונם אל הפועל? האומנם איזו כבומי־כסף נבזים להוצאות הדרך עצור עצרו בעד החפץ הכביר, שבלי ספק היה תמיד בלבם? הוי, כמה מן העצב, איזו טרגיות בכל הדבר הזה! אדם מקדיש כל ימיו, ימי חייו היותר טובים, כל לבו, רוחו ונפשו מסורים לרעיון אחד, לשאיפה אחת, לחזון אחד, — והוא הולך למות ובעיניו גם לא ראה את משאת־נפשו!... לבי נשבר תמיד, עוד בילדותי, למקרא התחנה שהתחנן משה רבנו אל ה' לתת לו לעבור את הירדן; וכמו שהרגיש גם האלהים, שבלי יושר וצדק הוא מונע מאת הרועה הנאמן את דרישתו הצודקת, והוא רק „מתעבר" (יופיטר, אתה כועס — לא צדקת!) בו וגוזר ואומר: „אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה".

אבל יש עוד רע מזה. יש אשר ישאף איש אל איזה חזון, ישא את נפשו אל מטרה רחוקה ממנו, וחלומות טובים מרוממים את נפשו כל עוד המטרה ממנו והלאה. ואולם כאשר יבוא ויגיע החזון ויהיה למציאות, כאשר יחדל הלך־הנפש ויהיה למראה־עין ובוא יבוא אל המטרה, אז יש אשר יראה ויוכח, כי חזונו היה משא שוא ותרמית עינים, קשתו בידו היתה רמיה ולא אל מטרה כזאת הוציא חצי אשפתו... ואז יבער האבדון בלבו עד תהום, בשרו יכאב עליו מאד ואין קצה ליגון־נפשו פנימה; אז יבוא היאוש חרש בלבבו, פיו מלא חצץ וידום כי נטל עליו, במסתרים הוגה נכאים, יתן למקרים לעשות את מעשיהם כחפצם, והוא יטה לו הצדה, יסתתר בצל, יאמר להרים: כסוני וקצי בחושך יבוא... ומי יודע, אולי ראה משה בעיני רוחו, מראש הפסגה אשר בהר נבו, שלא תמצא ידו לנטוע בארץ הזאת את עמו אשר הוכיח לו מטע להתפאר, מטע כחפצו, בדמות ובצלם אשר שוה לפניו, כאשר שאפה נפשו הגדולה ביום הוציאו אותם מכור הברזל של העבדות. ולכן, מבלתי יכולת לסבול שבר־עם, החליט להסתלק לצדדין, למות בארץ מואב ולהקבר בגיא ולא ידע גם איש את קבורתו ואת קבר שאיפותיו הגדולות, ויכנים לו יהושע את העם ויסתדרו להם המה כחפצם, ככל הגוים סביבותם.

ואנחנו יודעים את אשר קרה לרבי יהודה הלוי, אשר אין בעמנו איש שכל־כך כמהו נפשו ובשרו „להשתפך במקום אשר רוח אלהים שפוכה" ונעים היה „לנפשו הלוך ערום ויחף עלי חרבות־שממה" של ארצנו. והוא עזב את כל כבוד ביתו, את בתו היחידה „אחות נפשו" ואת נכדו היחיד וישם את נפשו בכפו וילך אל ארץ־ישראל, אשר עליה אמר:

הנה כבר שברי ומאויי
את צור לבבי ומקור חיי, —

ומאז בא אל הארץ נסתם כל חזון מבשר ישועה ממנו, והחרוזים המעטים, שהגיעו אלינו מתקופת חייו זאת, אחרי שכבר הגיע המשורר למחוז חפצו ורגליו כבר עמדו בשערי ירושלים, המה מרעישים את לבבנו במצוקת הנפש אשר בתוכם. לא זמרת הכנור, לא שירת־שבותנו ולא צהלת התקוה אנו שומעים, רק הגות נכאים.

לא העננים הם אשר נבקעו,
כי אם שתי עיני אשר דמעו
אם שוחרו! פן איש אנחה תש־כם.

ואין איש גם יודע את קבורתו, ורק האגדה העממית ענדה לראש המשורר עטרת־מות מיד פרש־ערבי אחד אשר עבר עליו וירמסהו...

ומעין זה קרה לו, כפי הנראה, עם יורשו של רבי יהודה הלוי בזמננו, עם המשורר ביאליק.

באביב תרס"ט בא ביאליק לבקר את ארץ־ישראל. הוא עשה בתוכנו כחודש ימים ויותר, עבר בערים, בקר את המושבות. הצבור העברי בארץ לא מנע ממנו כבוד, יעסקני הישוב החדש והמוסדות הלאומים השתדלו, בלי כל ספק, להנאות את משוררנו ולהראות לו את עבודת התחיה בכל צבעיה וגוניה היפים. אפשר היה לקות, שהמשורר מקבל רושמים נעימים וכי עיניו נזונות ממראות החיים המרהיבים של הישוב החדש, וכי אחר כל אלה יושיר לנו שירים לא־שמענום תחת השפעת שמי התכלת אשר ראו עיניו ולריח אדמה־אם אשר בא באפיו. ולא אחד מקהל הקוראים העברים קוה: הנה עתה יתרומם ביאליק, ומיתרי כנורו ישמיעו לנו צלילים מלאים חיים ועוז, עבודה מבורכת־שירה, תקוה־נמלאה וישועה קרובה...

עוד מעט, בחיברת „השלח" הקרובה, ואולי — לכבודה של ארץ־ישראל — גם בחיברת מיוחדה... הן, ביאליק היה בארץ־ישראל!

והנה — אין דבר... ביום בהיר אחד עזב ביאליק את הארץ באחד התרים הבאים ושבים, ובשובו לארצו פרסם איזה ספור, איזו „מרינקה", ספור בערלית שנתפתתה — ולא כלים. יעבר קיץ אחד, וחלף גם חורף, ועבר עוד קיץ אחד, ובחוברת־היובל של „השלח" נדפס השיר הזה:

צנח לו זלזל על גדר ויָנוּם —
כה ישן אנכי:
נשל הפרי — ומה לי לגזעי
ומה לי ולשוכי?

נשל הפרי, הפרח כבר נשכח —
שרדו העלים, —
ירגז יום אחד הסער — ונפלו
ארצה חללים.

אחר — ונמשכו לילות הזועה,
לא מנוחה ושנת־לי,
בדד אתחבט באופל וארצץ
ראשי אל כתלי.

ושוב יפרח אביב, ואנכי לבדי
על גזעי אתלה
שרביט־קרח, לא ציץ לו ופרח,
לא פרי ולא עלה.

הבאתי את השיר הקטן הזה כולו מפני שאינו בספר השירים, שנדפס מיקודם, ומפני — וזהו העיקר — שבשיר הזה אָנו רואים מה עלתה לביאליק או לנו נסיעתו לארץ־ישראל. „זלזל הצונח על גדר" — זהו כל הישוב בעיני המשורר. אין הישוב חי ונושא את עצמו, איננו עץ שהכה שרשים עבותים ועליהם הוא נשען בטוח בקיומו, רק ישוב זקוק לתמיכת ה„גדר", תמיכת נדיבים ומוסדות, וגם בהשענו על ה„גדר" הוא אינו חי חיים נורמליים של תנועה והתעוררות, רק — „כה ישן אָנכי". ועוד לא נחה דעתו של ביאליק עד אשר ראה את כל הישוב ואין הוא המשך של העבודה הלאומית הגדולה, של רעיון התקוה הנושנה, „ומה לי לגזעי ומה לי לשוכי?", כמו אין בו, בהישוב, גם רצון וחפץ להתקשר עם העבר של היהדות. פעמים אומר המשורר בדאגה: „נשל הפרי", הקנינים הרוחניים שלנו, כבוד התורה וקדושתה, כל הערך הגדול של קיום האומה, — כל זה נשל ולא עוד המה הגורמים המניעים את גלגל החיים של הישוב; „וגם הפרח כבר נשכח", היופי וההוד של ימי התנועה הראשונים עברו ואין זכר עוד לתנועות בבירות, הניבעות מקרקע הנשמה, ממקור השאיפה לחיים לאומיים חדשים; „שרדו רק העלים", היושבים בארץ וחיים להם חיים רגילים כמו שחיים בארצות הגלות ופושעים על פת לחם, — אבל „ירגז יום אחד הסער", וכל רוח שאינה מצויה, כל משבר אשר אך יבוא עליהם, ולא יוכלו להחזיק מעמד ויעזבו את הארץ וילכו כלעומת שבאו. ואחר כן „ונמשכו לילות הזועה", וחזר גלגל היסורים של הגלות, ועוד הפעם לא ימצא עמנו מנוחה לנפשו, ובודד יהיה בעמים כמו שהיה. ואת כל הישוב ואת כל העם הוא רואה כעין „שרביט קרח לא ציץ לו ופרח, לא פרי ולא עלה"...

זהו החזון הקשה שאני רואה את ביאליק נושא בשירו זה, שגם הוא האחרון לו לעת עתה; מאז, זה חמש שנים, לא כתב אף חרוז אחד. בכל מלה ומלה מן החרוזים המעטים האלה נעוץ יאוש דוקר, יאוש מכאיב מאד. מה קרה לביאליק בהיותו בארץ־ישראל, איזו חלומות רעים בעתוהו עד אשר הביאו אותו לידי השקפה שחורה כזו? התשובה בצדה, במצב המאורעות בזמן שהיה המשורר בארץ. הימים היו תיכף אחר המשברים האחדים בעסקי חרושת ומסחר, כמו חברת שטיין ביפו, „עתיד" בחיפה, „זרבבל" בירושלים; בשנים הראשונות לעקירת כרמים ולנטיעות חדשות במושבות יהודה, ולרגלי זה — בקשת קרדיטים וספיקולציות בפרדסים; בעת שהיתה תמיד לא מחלוקות, אך חכוכים תמידים וכמו התחרות חשאית בין עסקני המוסדות השונים, המכלכלים את הישוב; אז עוד נהרו אל הארץ פליטים צעירים, שבתוך מעיהם היתה תערובת של תורות־סוציאליות שונות ובלתי ברורות, ואלה השתדלו לעורר בכל האמצעים המלאכותיים שאלת העבודה והרכוש ולברוא התנגדות בין מפלגות, ובאותה שעה יצרו דימגוגים מצב של מלחמה תמידית בקרב מפלגות הפועלים עצמם לפלגות דגליהם השונים; בבתי הספר העברים שנוסדו מחדש היתה אז מן הצעקנות והריקלמה יותר על המדע וקניני החנוך, ובשם לאומיות שוביניסטית אָמרו אָמנם לגדל „יהודים קדמונים" ולהשיב להיהדות את „זהרה הטבעי", מבלי לשים לב אל הבסיס הלאומי, בלי כל קישר „לגזעו ולשוכו" של העם. ובכל מקום אשר בא המשורר שמעה אזנו אך תלונות, אך אי־רצון, אך דברי רכיל והשתדלות מובנה להטות את לבו של המשורר הגדול ובעל ההשפעה על צדו... והיוצא מזה היה: חרב אל הבדים, כלו סג, יחדו נאלחו, ממסד עד הטפחות של הישוב אחז הרקבון, — ויקבור ביאליק את כאבו עמיק בלבו, וצר לו אם יאמר ושבעתים ייצר לו אם לא יאמר, וכאשר פתח רגע את פיו ויצא השיר־הקנה „צנח לו זלזל על גדר"...

ואָמנם היה ביאליק כאחד התרים, הבאים ללמוד את הישוב על רגל אחת, באופן שטחי מאד, ולא חדר אל תוכם של החיים החדשים כמו שהמה מתרקמים להם לאט־לאט, צעד אחר צעד, אבל באופן נמרץ ובטוח. אי־אפשר להוציא משפט קשה על הישוב מבלי שים לב אל חוק ההתפתחות, מבלתי התבונן אל העבר ולבלי להביא בחשבון גם את העתיד לבוא. אין דנין על־פי רגע אחד מתוך התקופה, כי אם רק בהסכם עם מה שלפניו ומה שלאחריו. משוררנו נמצא עודנו תחת השפעת „הזעם", ומי יודע אולי באמת פרחה כלל אמונתו ברעיון התחיה, ויהי לו „משא שוא ותרמית עינים", ולכן הוא רואה בהכרח את כל הישוב כראית „זלזל על גדר", שאין לו לא פרי ולא פרחים, וכל סער יעקרנו ממקומו. אבל אָני

בטוחים, שאך בתגרת יד המקרים הוו אז על עיני ביאליק מיטרפים אפורים, ולבי רע עליו ונפשו אבלה עליו, והיה שלוה אלינו בעת ההיא הקשה. ומצב־נפש בזה, בטוחים אנחנו. יעבור, יעבור, וישקיף וירא את המציאות אשר תעמידנו על טעותו. אז יראה ויוכח ביאליק, כי כל החזיונות, אשר אילו למראיהם פחד לבבי, עברו על־פני היישוב והוא עמד בנביונותיו, והנסיונות גם הפרו והרבו איתו ילדיו והאדירו את בחותיו. הנה בתי הספר העבריים בארץ־ישראל נעשו באמת „לבית היוצר לנשמת האומה". ירבתים האלה כבר הראו את כחם להציל מן הבליון את אחד הקנינים היקרים שלנו, את שפתנו, ויישימו אותה בפי בנינו ובנותינו, בפי עוללינו, בפי ההורים העבריים, בפי הצבור העברי. רב, רב מאד ההבדל בין מה שהיה לפני שבע שנים, בעת בקורו של ביאליק, קודם שנוסד תל־אביב ולפני המלחמה עם „עזרה", ובין מה שהוא עתה. הצעקנות והריקלמה נכחדו כליל, והלאומיות המזויפת הולכת ופוחתת במדה ניכרת עד מאד. השאלה המלאכותית על־דבר העבודה והרכוש ומלחמת המפלגות כמעט הדלה מן הארץ וגם נחר גרון הקוראים למלחמה בזו, כי סוף־סוף כל אחד ואחד מחויב להכיר בחובתו ,כי לנטוע בא אל הארץ ולא לעקור נטוע, לבנות ולא להרוס— ולהעסקנים הישנים אין מן הצורך להיות גבוה מחופתו של חברו ולהתחרות בו, יען כי ידי כולם מלאות עבודה רבה, עבודה יישובית אחראית מאד, וקרקע בתולה הוא היישוב לעם עולה מכל אפסי ארץ, וכר נרחב הוא לכל אשר נתן אלהים בלבו חכמה ובינה, חפץ ושאיפה להשתתף בעבודה ולהביא אף הוא את קרבנו אל מזבח העם. ומשברים בלבליים במקצוע איקונומי זה או זה, — על מי ובאיזה מקום אין כמו אלה, כי המה ירפו את ידינו ויפילו את לבבנו ויביאו את היאוש עלינו? ובפרט פה, בארץ בלתי קולטורית, אשר כל דרכיה שוממים לפנינו.

לא. ישנו גם פרי, אשר עוד טרם גמל פוליו, אבל אותותיו יגידו כי טעמו יהיה טוב. ישנם וישנם גם פרחים פרחי חמד, בכל מרחבי יהודה והרי הגליל, אשר כמוהם קשה למצוא בכל תפוצות הגולה. ובנוגע לפחדו של משוררנו פן „ירגז יום אחד הסער". — הנה גם בנסיון זה עמד היישוב. המלחמה העולמית סגרה עלינו את כל החיים, וגם הביאה עלינו שטף זרמים זועפים, והיישוב דאה בגדות פוליטית ומצבירות לא של „עלים ששרדו", כמו שאמר השיר, אך של ארזי לבנון, אשר הכו שרשיהם עמוק־עמוק בארץ ולא על נקלה תעקרנו הסערה. עוד ינסה היישוב דבר אל הסער, עוד יחזיק מעמד — ולעולם!

בטוחים אנחנו, כי עם ביאליק תחיה עיר רוח אחרת. היישוב היה מהלך־נפש בזרגע, אדיר ממצב־רוח דכא, מהלים רע. גם מורו ורבו של ביאליק, אחד־העם, לא פעם דבר קשות אל היישוב, ולודי יאוש לא בא, גם לא יבוא עד לעולם ולא יאמר: אפסה תקוה, נצח זלזל על גדר. וביאליק הוא עודנו צעיר, בעצם ימי עלומיו, ולא עת עוד לו להתיאש לא מעבודת היישוב, ואף כי מן הרעיון המונח ביסוד העבודה הזאת, ויעזוב את דרך העוצב, את הפסימיות, „אחת מהתבולות היוצר", כמו שאמר הרב הזקן. ביאליק עודנו צעיר, והוא עוד יאמר לנו דברי זמר, יהיה הכנור לשירתנו, והיה! והצפירים, אשר אליהם הוא קורא:

הציפוני, שטפוני, אל לבי הדרו

בואו רדו אל נשמתי, היו שם ואורו,

ימהרו לבוא ויסובו עליו כנפשו שבעו. ולמראה האור אשר יישטפנו ישוב לבבו להוסיף שנית תת אמון בארצנו ובתחותנו, וכנורו יישמיע כבשנים קדמוניות:

יש קרן ברוכה, בנת אור

שמשית — צדקה, רוחה — דרור,

יאת פני יסב אל המזרח...

כ' תמוז, תרע"ו, הר־הכרמל.

נֵס לַגּוֹיִם

מאת

ק. מרמר.

א.

שורש נשמת היהודי היא התנ"ך והארץ אשר עליה נוצר הספר הקדוש לכל העמים. ביודעים או בלא יודעים, כל יהודי אגוד ומהודק אל האדמה אשר עמדו עליה הנביאים ומשוררי התהלים.

היטיב נכתרים מחברים דור לדור. אין אנו מה שרכשנו בכחותינו לבד, אבל מה שדורית לעשרות ומאות הורישו לנו.

בכל נפש מישראל יש ניצוץ מאלה אשר יצרו את התנ"ך. הנבואה לא פסקה מעם היהודים. עודנו חי אלהי הנביאים ודבריו נשמעים בכל מקום אשר אנשים מישראל מרימים את קולם לאמת וצדק.

אלהי התורה והנביאים „בא מסיני וזרח למו משעיר". הוא נדד יחד עם בני־החורין ממדבר סיני והתיישב עמהם בארץ כנען. הוא נתגלה לשמואל בשילה ולוה את אליהו לארץ צדון. נביאיו שמעו את קולו בשומרון בימי בירושלים, על נהרות בבל ועל יאור מצרים.

„בכל מקום שנגלה ישראל—נגלתה גם שכינה עמהם". היהודי לא חדל לטוות את חוט תרבותו גם אחרי שנחרב מדינתו. עדים לזה הם התלמוד בבלי, המצבה הענקית אשר כנגדו פיראמידות מצרים הן עפר ואפר; הפילוסופיה הדתית, אשר נתנה להתבל את הרמב"ם ואת שפינוזה ואשר השפעתה עודנה ניכרת על גדולי פילוסופי זמננו; השירה של הלוי ואבן גבירול וחבריהם, אשר נגוניה עודם חומים בכנורו של ביאליק וחבריו.

רוח היהודי לא חדל מלדת מתקופת השופטים עד ימינו אלה. היא נתגלה גם בלשונות זרות אשר לא שמעו אבותינו את שמן.

הספרות היהודית, וגם מה שיצרו היהודים ברוח היהודי בלשונות זרות, מושפעה היא מהרעיונות הנשגבים של חוקי בן־עמרם, ממלחמת הצדק של התשבי, מהדברים הקשים של עמוס והזוונות בן־אמוץ לאחרית הימים.

התנ"ך, התלמוד, המדרשים, הפילוסופיה הדתית, הקבלה, ההשכלה, הספרות והאמנות החדשה; „אטרי הימין", גבורי יהודה ואפרים, המכבים, תלמידי עקיבא ו„חברי ההגנה" היום; הנביאים, הפרושים, האסיים, הקדושים אשר הועלו על המוקד ואשר נשחטו על קידוש השם, ובני החורין הנהרגים והמומתים במלחמתם לצדק ואשר נשמתם יצאה בקריאת „תחי החירות!" על שפתם— כולם הם אך טבעות ב„שלשלת הזהב" המאגדת לאגודה אחת את היהודים מכל הדורות ומכל הארצות.

חכמי אומות העולם אשר כתבו דברי ימי היהודים היו רגילים לגמור את ספריהם עם חורבן בית שני. ההיסטוריון היהודי גרץ הראה להם את טעותם בספרו הענקי. עכשיו ידוע לכל יודע־ספר, כי האומה היהודית עם אבדן מדינתה לא נתהפכה לכתה דתית, אבל מתקיימת היא כאומה חיה המטוה את חוט דברי ימיה „עד סוף כל הדורות."

ב.

לא מקרה הוא הדבר כי כל האומות הלוחמות על שחרורן בוחרות ביהודים למנהיגיהם. כנראה יש קרבת רוח בין חירות וישראל.

מישה הס אומר: „כל אחד מישראל ראוי להיות משיח וכל אישה יהודית ראויה לסבול חבלי אם הגואל.

תולדות עם ישראל עשירות בזכרונות מלחמה לחירות: עבדים מרדו באדוניהם וחלקו להם מכות „דם ואש ותמרות עשן" עד אשר הנוגשים טבעו בים־סוף, ים האדום, והעבדים היו לבני חורין. והעיקר: עם אשר בכל דור ודור עומדים עליו הלוחצים לכלותו, צריך הוא שיוציא מבניו חיילות לוחמים לצדק ולחירות.

וזה גם סוד „משיחי השקר" אשר עמדו לו בימי החושך. שלמה מולכו, אבולפיה ואפילו שבתי צבי חפצו באמת ובתמים לגאול את עמם יחד עם כל התבל, אם גם אחדים מהם נסתבכו ברשת הקנאה, התאוה והכבוד ונכרתו מעדת ישראל. הם היו בלי ספק בטוי לשאיפת האנושיות למשיחה וגואלה.

וגם לא מקרה הוא, כי לאסאל, יעקובי, מארקס, הס וחבריהם אשר קראו לכל בני האדם להכין את עצמם לימות המשיח ולאחרית הימים, היו מזרע היהודים. מתוך גרונם מדברת רוח העתיק־יומין, אל הצדק של בני המדבר, אל אלהי ישראל, אבי יתומים ודין אלמנות, אל הנביאים אשר חסד ומשפט חפץ ולא זבח ומנחה.

בהיכלי המתקנים מטיפים הכהנים על־דבר מישלחת ישראל להיות אור לגוים. אבל האור של בעלי ההיכלות האלה הוא רק ברק הזהב. הם הפרידו את האחוה ביניהם ובין ההמון היהודים. הם קוראים לעצמם בני דת מישה וכשהם מדברים על מישה אינם מכוונים למישה רבינו הלוחם לחירות, אף אינם מכוונים למישה רבינו המחוקק אשר אהבת איש לרעהו היתה יסוד תורתו ופירושיה: שבת, שמיטה, יובל וכדומה להם.

„מישה" זה של בעלי ההיכלות הוא ה„מושקה" אשר דתו זה כספו: המתבולל האומר: Ubi bene ibi patria והוא מזמר מה יפית לכל פריין שהשיעה מישחקת לו. העמים מביטים בבוז על היהודים המתבוללים העשירים האלה המטיפים בהיכליהם ל„מישלחת היהודי" להיות „אור לגוים".

העם היהודי הוציא מחלציו לומדים וגאונים בלי מספר, אשר הראו גדולות בגבולי התורה. הם היו שוחים נפלאים בים התלמוד. הם גם ירדו תהומותיו והעלו משם מרגליות יקרות. אבל כל הנפלאות האלו הראו בחומות הגיטו והעולם הגדול איננו יודע כלל אשר להעריך אותם.

גם חסידי אומות העולם אינם משיגים כלל את הכוכבים המזהירים על שמי היהדות. הגאון מווילנה, הרב מלאדי, רבי ישראל סלנטר, רבי חיים מבריסק וכדומה להם גאונים, חסידים וצדיקים, שהעולם הגדול הנכרי אינו יכול כלל להבין את נפשם.

אבל כל העמים מבינים ומרגישים דברי עמוס הרועה, אף־כי הוא נשא אותם לפני עשרים ושבע מאות שנה.

המחאה נגד העול והזדון, הצעקה לצדקה הן מובנות לכל העולם ואינם מתיישנים. בני האדם יכולים לשכוח את הפילוסופיה של אפלטון, המדע של אריסטו, גבורותיו של אלכסנדר; אבל קשה לשכוח את מחאת עמוס, זעקת ירמיה וחזון „אחרית הימים" של ישעיה.

מארקס ולאסאל היו למורי דרך להפועלים לא בשביל ידיעותיהם הרחבות וחקירותיהם העמוקות, אבל בעיקר הדבר על־ידי מחאתם העצומה נגד עול וזדון וקריאתם החזקה לאמת וצדק.

נוגשי העמים יודעים היטב מה טיבה של „מישלחת היהודי". אינם יראים הם מפני הפטפוטים על אודותה בהיכלי המתקנים של היהודים העשירים. אבל יראים הם מפני הדברים הנשמעים על אודותה מפי העובדים העניים על קרני הרחובות ובאולמי האספות. יודעים המה הלוחצים, כי משיח התבל נמצא בין האביונים הנבונים— ומי יותר נבון מאביוני ישראל?

ולכן ראינו את המראה הנפלא בימינו, עת האיר המזרח והעמים המשועבדים יצאו מחושך לאור ומעבדות לחירות, כי הכירו תיכף את היהודי הלוחם לצדק לידידם הנאמן ההולך לפניהם לקרוא להם דרור. ואפילו עם בוואריה האדוק בדת הקתולית עת יצא משעבוד ההוהנצולרים בחר ביהודי גליציאני, קורט אייזנר, לראש ממשלתו.

הפועלים והאכרים אשר הכהנים והאצילים השתדלו תמיד להשפיע עליהם את הרעיון, כי כל פורעניותיהם מידי היהודים הן — הפועלים והאכרים האלה מכבדים בימי חירותם את היהודי „על לא חמס עשה ולא מרמה בפיו", אשר היה תמיד נאמן לצרכי הדמוס ואשר יכולים הם לתמוך על יושר לבבו. הם מכריחים אותו להיות מנהיגם, שליח צבורם ו„בעל התוקע" שלהם.

והיהודי הלוחם לצדק, לתקן עולם במלכות העבודה, ממלא תמיד מישלחתו באמונה. נושא הוא בגאון ועוז דגל מחנה יהודה, אשר הנהו „נס לגוים", גם אז עת נושאיו נהרגים עליו. יודע הוא לסבול ולמות על קדושת מישלחתו, ונכון הוא תמיד להעקד כדי לזכות את הרבים. עינים הוא לעורים, אזנים לחרשים, פה לאלמים ותקוה למתיאשים.

העמים הנגאלים יודעים זאת ולכן חפצים הם, כי היהודים, בני תורין האלה, יהיו להם למושלי צדק. מובטחים הם בהם, כי ביושר לבבם יכולים הם גם להפוך את הגיהנם לגן העדן ומלאכי חבלה למלאכי השרת.

ובין כה וכה ימלאו יעודי הנביאים ויתקיים הצדק הפייטי, כי גאולת בני האדם תבוא רק על ידיו זה אשר העמים הסתירו פניהם ממנו יאשר היה „נבזה וחדל אישים" בעיניהם ולא חשבוהו.

מָקוֹר עִבְרִי לִנְגִינוֹת קַתּוֹלִיּוֹת

מאת

א. צ. אידלזון.

(מתוך הרצאתי באספת החברה הכללית לחקירת המזרח, שהיתה בכ״ח במאי ש״ז בירושלים.)

דעה עתיקה היא, הקבועה בתולדות הכנסיה הנוצרית, שהרבה נגינות עבריות עברו אל התפלות הנוצריות בראשית הופעת הנצרות. אולם הדעה הזאת נשארה תמיד רק השערה בעלמא, כי חסר היה לה ביסוס של הוכחות. על כן ארשה לעצמי בזה להראות על אי־אלו השואות שבין נגינות הכנסיה הרומית־הקתולית ובין הנגינות המסורתיות של בית־הכנסת היהודי.

כבר בארתי במקומות אחרים את נגינת התורה* והוכחתי, שנגינה זו עתיקה היא מאד, עוד מלפני החורבן השני, באשר מקובלה ונהוגה היא עד היום בקבוצים יהודים, אשר במשך כל ימי הגלות לא באו במגע ומשא זה עם זה. הנגינה הזאת מיוסדת על הסולם של הנוסח הנגינוי הנקרא במזרח עראק או תולדתו שיגא**. הסולם הזה דומה להסולם של „הקול השלישי" אשר בסולמות הנגינה הגריגורית. חוקרים רבים חשבו, שהמזרח לקח מהיונים את כל הסולמות שלהם, באשר גם הפרסים קוראים לסולמותיהם בשמות אלה, כגון דוכאי = המקום השני, שיגא = המקום השלישי, גרכא = המקום הרביעי וכולי, וכן הנוצרים הערבים קוראים את הסולמות שבהם נגינות תפלותיהם מיישרית קלא תריא, קלא תלותיא, רביעיא וכולי. אך סברה זו מוטעת היא. אפשר לאמר, שרק את השמות לקחו המזרחים מאת היונים, אך לא את עצם הסולמות, כי על סולמות אלה כל הנגינה הערבית בנויה. סולם הקול השני נקרא בערבית ביאת, סולם הקול השלישי הוא בעצם המאקאם = הנוסח הנקרא עראק, על שם המחוז עראק = בבל. הקול הרביעי

---

* „מזרח המעמים", ירושלים, כרך י״א — י״ב תרע״ח; „נגינת התורה", מזרח ומערב, כרך ג׳, תרפ״ח; ובספרי „תולדות הנגינה העברית" אשר אתי בכתובים.

** הנגינה המזרחית נחלקת לנוסחאות הנקראים „מקאמאת" ודומים ל„טונים" של היונית. לכל עם במזרח ישנם שמות מיוחדים למקאמאת בלשונו, ישנם שמות סוריים־ארמיים, פרסיים, טורקיים וערביים.

נקרא רהאוי, על שם העיר אורפא שנקראה מקדם ארהא ומזה גזרו הערביים את השם רהא, בחשבם את „אר" להידיעה, ארדהא ובה היה מפורסם נוסח־נגינוי ליקאלי, אשר לשמעו היו מתאספים גם מלאכים וגם שדים, כי היה משפיע על הרוחות הטובות וגם על הרוחות הרעות. וארהא זו נקראת עכשיו אורפא וכפי היהודים „אור כשדים" ובזמן היונים היתה נקראת ארסה. וכן נוכל להראות על המקור הערבי והמזרחי של כל אלה הסולמות שהחוקרים יחסום להיונים, ואין להשוד בבני מדבר־ערב הבידואים עד תימן שלקחו להם מורים לנגינה מאתונה שבוון או שנדדו אל עיר הבירה של הפרתיים לקטסיפון בכדי ללמוד זמר יוני.

ואותם הסולמות מוצאים אנו בנגינה העברית העתיקה. ואפילו אם נאמר, שיהודי אירופה למדו את הנגינה הגריגורית הקתולית, הנה אי־אפשר להשוד ביהודי פרס ובבל, בוכרא ודאגיסטאן, תימן ומארוקו, שהלכו לרומא בכדי ללמוד כיצד לקרוא בתורה. ובכל המרכזים הללו מוצאים אנו את הסולמות הידועים בשם הסולמות של הכנסיה הקתולית, ואפילו את עצם הנגינות.

ונביא דוגמאות אחדות מהנגינה הקתולית: הנגינה לקיריה אליזון* מיוסדת על הסולם שבקול השלישי הנקרא פריגי. יש לה חמש תנועות ודומה ממש לנגינת הקריאה בתורה בנוסח בבל־פרס־סוריה־מארוקו. ושיר השירים של הליטאים תנועה א׳ שלה דומה לתנועת פשטא, תנועה ב׳ בתנועת רביעי, תנועה ג׳ בתנועת תלישא גדולה ,תנועה ד׳ בתנועת הסוף פסוק, תנועה ה׳ בתנועת טפחא שלפני הסוף־פסוק.

הנגינה ל„איכה" בנוסח הקתולים הדומיניקנים** לה שתי נעימות, אחת לארבעת הפרקים וב׳ לפרק ה׳. וכן ישנן שתי נעימות ל„איכה" לכל המרכזים היהודים במזרח וגם בדרום רוסיה נוהגים לקרוא פרק ה׳ בנגון אחר. אולם התימנים קוראים את הפרק ג׳ בנגון אחד שהוא נגון „איוב". כי ליהודי המזרח נשארו במסורה נגינות לספרי אמ״ת, בהיות אשר להאשכנזים אין שום נגינה לספרי משלי ואיוב רק לתהלים. הסבה היא שאין האשכנזים נוהגים לקרוא בשני הספרים הללו ברבים, והכלל הוא, שרק לאותם הספרים נשארו נגינותיהם שהם נוהגים לקראם בצבור. אולם נגונת איוב נשתמרה אצל האשכנזים — בקריאת התורה לימים נוראים, מה שאין כן אצל כל המרכזים המזרחים, שאין משנים את נגינת התורה ביום״ן. ובנגינת התורה לימים נוראים קוראים גם פסוקים אחדים בתענית ב„ויחל". במחזור אשכנז דפוס סביוניטה שי״ז כתוב שצריך לקרוא בתורה בימים נוראים „במתאונן", ב„קול נמוך ומר" וכשנשוה את הנגינה הזו אל נגינת „איוב" נמצא שהיינו הך. ונגינה זו נמצאת בקריאת איכה של הקתולים. לפי קבלת הקתולים קבע הירונימוס את נגינת איכה, והירונימוס

---

* עיין Processionarium par Fr. Andrea Fruhwirth. Roma, 1894. p. 36.

** בתנ״ל Sabbato sancto in 1. nocturno s. 96ff.

חי בארץ־ישראל במאה הרביעית ולמד הרבה מפי חכמים יהודים.

הריתמיקה של הנגינה בצורתה הנוצרית היא הריתמיקה שנתקבלה בנגינה הגריגורית וגם היא ביסודה מזרחית היא, היינו ראציטאטיבית, בתשומת לב לאורך וקוצר התנועות ונגינת המלים. גם הנגינה העברית העתיקה מיוסדת על ריתמיקה זו. אלא בנגינה העברית נשאר הטעם המזרחי יותר ומשום זה הריתמיקה שלה יותר חפשית וסלסולית, והרשות ביד כל מזמר להאריך או לקצר את הטונים כנטית רוחו, ובלבד שהתנועות לא תשתנינה. החופש הסובייקטיבי בריתמיקה בנגינה העברית היא איפית לה, ואופית לנגינה השמית־המזרחית בכלל. והיא הנותנת לה רעננות וחיים, מה שאין כן בנגינה הקתולית. זו האחרונה קבלה מהנגינה העברית־השמית את הנגינות ביחד עם הריתמיקה שקבעו הנוצרים־היהודים במקרה, ובלי הבנה באופי הנגינה העברית קבעו הנוצרים הקתולים את הריתמיקה הזאת לדורות שאסור לשנותה, ומכאן ההתאבנות בנגינתם, כי נשארה על־ידי כך מוקשה, בלי תנועת חיים.

ירושלים.

בקרת ספרים

מאת

ק ו.

ה ש ח ר.

כפר קריאה ולמוד למתחילים מאת מ. מ. תומרוב וב. הירש מאושר על־ידי ועד ההסתדרות העברית באמריקה הוצאת „ספרא", בוסטון, שנת תר"ף.

המחברים ידועים לנו מכבר. הם היו מן הראשונים שעמדו על הצורך הגדול לחבר ספרי למוד עברים שיהיו מ„פרי הארץ", ושיתאימו אל תנאי החנוך העברי שבארץ הזאת. ספריהם „שחרית" חלק א' וב' שנועדו לתלמידים שכבר קנו את ידיעת הקריאה נתקבלו ברצון רב אצל רוב המורים, אף־על־פי שבתור הנסיון הראשון לא היו נקיים מלקויים שונים שכבר עמדה עליהם הבקורת החנוכית שלנו.

בספרם החדש „השחר" הנועד לתלמידים מ ת ח י ל י ם משתדלים המחברים לפתור שאלה המורה אחת שמתחבטים בה טובי המורים באמריקה.

השאלה היא: אם רצויה היא ר א ש י ת למודי הקריאה והשפה מתוך ספר למוד אחד. הדעות מחולקות. יש מורים הסוברים שצריך להפריד ביניהם: קריאה מ י כ נ י ת מתוך הספר לחוד ולמוד השפה על־ידי שיחות שבעל־פה או בעזרת ספר מיועד ללמוד השפה לחוד. טעמם הוא, כי למוד השפה והקריאה כאחד מכביד על הפעוטות, ולפיכך אינם מצליחים לא בזו ולא בזו. חוץ לזה נותנים על־ידי למוד מצורף כזה מקום להורים להתאונן על למוד השפה העברית, מפני שהוא מונע אותם לזמן רב לקבל „נחת" מה„עברי" של בניהם. בעוד אשר קריאה מיכנית ממציאה להם את העונג הזה במשך שנים־שלשה חדשים, כידוע. ויש מורים האומרים, כי בהיות שהקריאה המיכנית היא למוד יבש ומשעמם ומרגיל את התלמיד מראשית ימי למודו אל הלמוד באופן אוטומאטי, על־כן עלינו לבטלה ואין לנו לחוש להתלוננות ההורים.

המחברים של „השחר" שמו לבם להקושי שבשאלה זו ו י י נ ע ו לפתור אותה בדרך שיניח את דעתם של שני הצדדים. הדגשתי את המלה „ויינעו", כי בלי יגיעה והשתדלות יתירה לא היו רואים כל סימן ברכה בעבודתם זו שהיא יותר קשה מחבור ספר למוד הנועד לתלמידים שלומדים את ה ש פ ה .

מה עשו המחברים? הם בחרו בחומר מלים שכזה שאפשר יהיה להשתמש יכוד גם לשיחות וללמוד השפה וגם ללמוד הקריאה. ובזה נבדלו מיתר הספרים שנתחברו לשם זה, וביחוד מאת הספר „שפת ילדים" הטוב והפופולארי שבכולם. הספר הזה מ ש ע ב ד את חומר המלים אל חומר האותיות והנקודות, אם מפאת היסר כשרון מחבריו או מפאת רשלנותם. הננו מוצאים בו, בשעורים ה', ו', ז', משפטים „מחכימים" כאלה: „על גג גלגל", „על גג עגל", „דג על כפסל", „בגד על עגל", שמעולם לא יעלה על דעת המורה להשתמש בהם בלמודיו על־פה. בספר „השחר" מתאים חומר ה ש פ ה לחומר הקריאה, וכל האותיות והנקודות סדורות וערוכות לפי המלים השלמות שרוכש לו התלמיד על־ידי הציורים ועל־ידי השיחות הטבעיות של המורה.

המלים: דגל, בגד, ילד, ילדה, כפר, שלחן, כסא, כדור, יד, רגל, על, תחת, ועוד ועוד — הן הן המלים הרגילות שמשתמש בהן כל מורה בשיחות הראשונות וככה הם גם המשפטים: לילד יד, ביד דגל, ביד ספר, ביד סל, בסל פרח, לילדה בובה, ועוד.

המחברים שמו לב גם לדרישות ההורים — ואל למורים העברים לזלזל בדרישות האלו אם רוצים הם לקנות את לבות ההורים לדרישותיו של החנוך העברי המתוקן — וסדרו את הספר באופן כזה שכל תלמיד בינוני יוכל לעבור עליו במשך שלשה חדשים ויקנה לו גם את ידיעת הקריאה וגם את חומר המלים, בעת אשר ב„שפת ילדים" רוכש לו התלמיד את ידיעת הקריאה רק לאחרי שמגיע ל פ ר ק נ " ה — שבו נגמרת כל האלפא־ביתא — וזהו למוד של ת ש ע ה ־ ע ש ר ה חדשים, כידוע לכל מורה מנוסה.

אמנם מספר המלים הנרכשות על־ידי „השחר" הן רק כשמונים. ומה בכך? כל מורה בר־דעת יודע, כי מספר כזה בשביל פעוטות, הלומדים רק שלשה חדשים הוא מספר מספיק ואם הוא מורה חרוץ ביותר אפשר לו להוסיף על המספר הזה עוד עשרות מלים בנויות על יסוד המלים הניתנות ועל־ידי הקשר ההגיוני שביניהן.

עלינו רק להעיר את המורים המשתמשים בספר הזה, כי ישתדלו עד כמה שאפשר להוסיף חומר קריאה משלהם, ביחוד בשעורים הראשונים.

זאת אומרת: לכתוב על הלוח את האותיות והנקודות הניתנות בכל שעור בצורתן ה מ ו ד פ ס ת ובצירופים רבים ושונים. המחברים לא הוצרכו להרבות בחומר המלים בכל שעור. די היה להם להקדיש שורות אחדות בשביל שנונה של אות או נקודה אחת, בדעתם כי המורים המובהקים ילמדו את שעורם ב נ ד ר ר האות או הנקודה המוצעת.

בספר „השחר" נפלו בדפוס שליש שגיאות. המספר מעט מאד. אולם בספר למוד לתינוקות צריך להזהר גם בזה.

בכלל חדשו המחברים חידוש גדול בספרם זה וראויים הם לתהלה על הנסיון המוצלח הראשון שעשו בפתרון השאלה הסבוכה: שאלת צירוף למוד הקריאה והשפה כאחד.

* * *

שחרית, חלק שני, ספר למוד הלשון העברית לשנה שניה ושלישית, מאת ב. הירש וש. מ. תומרוב. מהדורה שניה, הוצאת „ספרא". בוסטון. שנת תר"ף.

בספר הזה עשו המחברים שנויים רבים ועיקריים. במהדורתו הראשונה שאפו המחברים „להלעיט" את התלמידים משופרא דשופרא ולהשחית על־ידי זה את כח עכולם הרוחני... הבקורת החנוכית שלנו העמידה בשעתה את המחברים על קלקלתם זו והם, המחברים, שמעו ותקנו אותה. כעת הננו רואים לפנינו ספר למוד מתוקן ומשובח שיתקבל, לדעתנו, ברצון על לב כל מורה. עיקר השנויים נעשו בלשון. במהדורה שלפנינו היא פשוטה וקלה, וכמעט שונה לגמרה מלשון הספר במהדורתו הראשונה. אולם גם הספורים עצמם קוצרו וסודרו מחדש והשנוי הזה יועיל להקנות לתלמידים את התוכן המסבב בנקל. המחברים עשו גם תקון קל בשער הספר: הם הוסיפו את המלה „ושלישית", בעת אשר במהדורה הראשונה היה כתוב רק „לשנה השניה" ואל יהא התקון הזה קל בעינינו. הרבה ממורינו התמימים שדרכם לקיים את כל הכתוב בספר הלמוד, כשרואים הם, כי הספר נועד לשנה ידועה של שנות הלמודים, הרי עבודתם היא ממש עבודת פרך, ויש מהם שמתחילים לחשוש שמא לוקה כשרון ההוראה שלהם והם תועי־דרך...

ואשר לתוכן — כדאי להעיר, כי יש כמעט בכל ספור משום ענין וחידוש לתלמיד ולא רק צירופי מלים ומשפטים לשם שנון הלשון, צירופים שאנו מוצאים בהרבה מספרי הלמוד שלנו ושהם מעוררים לרוב בלב התלמיד את ההרגשה של „פשיטא, מאי קא משמע לן?"

בספר יש גם חוקי הדקדוק בדרך נוחה וקלה והם נחרתים בזכרון התלמיד על־ידי תרגילים קצרים ופשוטים.

בסוף הספר הוסיפו המחברים ספורים בשם „ילדי פלא": משה, שמואל, דוד, שלמה, יהודה המכבי. הכל על שלא הרבו בספורים כאלה. סוף־סוף אין גבורינו ההיסטוריים מובנים כל־כך לתלמידים בשנות למודם השניה והשלישית, ורק על־ידי ספורים ואגדות מימי ילדותם אפשר להכשיר את התלמידים להבנת מעשיהם של גבורינו. נקוה, כי במהדורה השלישית ישימו המחברים לב לזה.

המחברים הנזכרים כבר הוציאו מערכת של ספרי למוד עד השנה הרביעית. עליהם, כמובן, להמשיך את עבודתם אף־על־פי שיש לנו כבר ספרים מסוג זה. יתרבו־נא ספרי הלמוד אצלנו באמריקה כמו שהתרבו ברוסיה. והמורים יבחרו בהם לפי שקול דעתם ונטית רוחם. בעת אשר מיעוט הספרים מכריח את המורה להשתמש במה שיש על־פי הדין והתוקף של „לית ברירא".

ומובטחים אנו, כי המחברים האלה, שנתנסו בעבודתם, יוסיפו להוציא מתחת ידם דברים מתוקנים.

חֲדָשׁוֹת וּמְאוֹרָעוֹת

באמריקה.

— לשכת ההגירה של הפועלים היהודים. ביום הראשון, 19 לספטמבר, היתה בניו־יורק ועידה של באי־כח „האמוניות המאוחדות של הפועלים היהודים" (פאראייניגטע אידי־שע געווערקשאפטען), שנקראה לדון ביחוד בשאלת ההגירה היהודית לאמריקה ההולכת וזורמת שוב. מצד אחד שואפים הפועלים היהודים — בהתנגדות ל"אמריקאן פדריישון אף לייבור" — כי ההגירה תהיה בלתי־מוגבלת, אולם מצד שני חוששים הם, כי מספיקי העבודה ישתמשו במצבם של המהגרים לקפח את שכרם, לרעתם של האחרונים ולרעת הפועלים היהודים המאורגנים.

החלט ליסד על־יד „האומנויות המאוחדות" „לשכת ההגירה", שתסייע בידי המהגרים להסתדר ב„הארץ החדשה" בהתאם לתכניותיהם של הפועלים היהודים המאורגנים.

החלט גם כן, שה„לשכה" תנהל את עבודתה בהתאמה לעבודת מוסדות יהודיים אחרים המטפלים בהגירה היהודית, כגון „הכנסת אורחים", הקונגרס היהודי ואחרים.

השתתפו באספה 115 צירים באי־כח 61 אגודות אמנותיות.

— הועידה חצי־השנתית של „אגודת המורים העברים". במוצאי־שבת העברה נפתחה בבית־הספר הלאומי בניו־יורק הועידה הצי־השנתית של „אגודת המורים העברים" הניו־יורקית. לפי התכנית היתה צריכה הועידה להמשך לכל היותר עד היום השני, 20 לספטמבר. אולם מפני הבקורת החריפה שמתחו הצירים על פעולות הועד הפועל נדחתה הישיבה האחרונה עד יום הששי.

עת קצרה לפני הפתח הועידה נתארגנה אופוזיציה תזקה לשיטת עבודתו של הועד הפועל ובתזכיר מיוחד שהפיצה בקרב החברים הראתה על שורה של קלקולים שנעשו בעבר ועל שורה של תקונים הצריכים להעשות. בין התקונים העיקריים הם אלה: לערוך חוזר חדשי, שבו תפרטנה פעולות האגודה במשך החודש; חבר הועד הפועל של הסתדרות המורים אינו יכול להבחר לועד הפועל של אגודת המורים; שהסתדרות המורים לא תכנס לחוג עבודתה של אגודת המורים; לחייב את הועד הפועל החדש להקדיש את מרצו לארבעת הדברים העיקריים האלה: תשלום על־פי קנה המדה, חודש של חופש, מלוי הקופות השונות וארגון המורים.

באחת הישיבות ביום א' הרצה המשורר יצחק קצנלסון על „חובותיו וזכויותיו של המורה העברי".

• • •

בחוץ־לארץ.

באנגליה.

— הלואה בשביל ארץ־ישראל. לפי ידיעות לשכת העתונות היהודית, מתכוננים בחוגים הממשלתיים להכריז על הלואה של שנים וחצי מיליון ליטראות בשביל ארץ־ישראל. ההכרזה תצא מטעם האדמיניסטראציה הארץ־ישראלית בערבון של

הכנסות הממשלה מן הארץ. לפי הידיעה הזאת, מקוה הממשלה, כי העשירים היהודים באנגליה ובאמריקה יהיו המשתתפים העיקריים בהלואה זו והם יפיצו אחר־כך חלק של המניות בקרב השדרות הרחבות של היהודים, כדי שכל העם היהודי יוכל להשתתף בהלואה הראשונה לטובת ארץ־ישראל. תכנית ההלואה תוצע בקרוב לפני יעידת ההסתדרויות הפילאנטרופיות היהודיות שתהיה בקרוב בלונדון.

• • •

ב ר ו מ י נ י ה.

נשיא „ההתאחדות של יהודי רומיניה" באמריקה קבל ידיעה בשבוע העבר, כי הצהרת הממשלה הרומינית בדבר מתן שווי זכויות ליהודים שהצהירה בפני ומקומה נתאשרה עכשיו על־ידי בית המשפט העליון שבמדינה. החלטת בית המשפט באה להגן ביחוד הזכות של שני יהודים עורכי־דין מעיר רומאן נגד מאין אגודת עורכי־הדין העירונית להכיר את תעודותיהם. בית־הדין פסק לטובת היהודים, בהתאם להצהרת הממשלה, כי ליהודים יש עתה שווי זכויות ברומיניה.

אולם קשה להוציא מתוך פסק־דין זה את ההוכחה, כי אמנם שווי הזכויות של היהודים ברומיניה כבר נהוג בחיים או יונהג בעתיד הקרוב. בדעתנו את ה„פוליטיקה היהודית" של הארץ הזאת, לא נהיה „חושדים בכשרים", אם נביט על המאורע של שני היהודים עורכי־הדין כעל אינצידנט בודד, וראיה לדבר:

יחד עם הידיעה הקודמת נתקבלה עוד ידיעה מבוקארשט, כי מיניסטר המלחמה הוציא פקודה, שהיהודים בעלי המשרות בצבא יפוטרו ותחתיהם יתקבלו רומינים „טהורים".

• • •

ב ר ו ס י ה ה ל ב נ ה.

לפי ידיעה ממינסק ללשכת העתונות היהודית רוצהרה שם ביום 7 לספטמבר התיסדות ריפובליקה „סובייטית" בעד רוסיה הלבנה. על ההצהרה חתומים הקומוניסטים מרוסיה הלבנה ומליטה וה„בונד". בתור השפות הרשמיות של הריפובליקה הוכרו: רוסית, שפת רוסיה הלבנה, פולנית ויהודית.

* * *

ב פ ו ל נ י ה.

— ה ט ל ת ק נ ס ע ל „ ה צ פ י ר ה ". עורך „הצפירה" נענש על־ידי הממשלה לשלם 30,000 מארק, על שפרסמה את הריפורט של הציר היהודי בסיים, הארטגלאס, בדבר הפרעות של הפולנים ביהודי ביאלה.

— **ה מ ח א ה ה ר א ש ו נ ה ש ל ה ל י ב ר א ל י ם ה פ ו ל נ י י ם**. קבוצה קטנה של גדולי הרוח ובעלי־השפעה פולניים פרסמו מחאה נגד העצרת החיילים היהודיים בתחנה מיוחדת ביאבלונה. זאת היא המחאה הראשונה של האינטליגנציה הפולנית נגד אופן התנהגות הממשלה עם היהודים. אולם גם הליבראלים האלה — והם באמת ה„חסידים" שבאומה הפולנית — לא הרהיבו עוז בנפשם למחות אלא על עוול אחד מני אלף של ממשלתם ביחס אל היהודים. ולא מחו בגלוי־לב נגד כל השטה שהפכה את פולניה לגיהנום ועמה הבא למיליוני אדם הקשורים אל הארץ בקשרים היסטוריים, ושכל הטעם הוא: שהם בני דת אחרת.

בין החותמים על המחאה ישנם: פרופיסור פיטראושיצקי, פרופיסור איווניצקי, פרופיסור בודואין די קורטנה, ד"ר גלוסקי, פטר פאן זירומסקי ואנא בטראנג.

— ה ח ב ל נ ה נ ג ד ה ס ו כ נ ו ת ה ט ל ג ר פ י ת ה פ ו ל נ י ת. הצירים היהודים בסיים הגישו דרישה לממשלה שתעניש את הסוכנות הטלגראפית הפולנית על הפיצה שקרים גסים בנוגע ליהודים בפולניה. הצירים מנמקים את דרישתם בזה, שהסוכנות היא מוסד ממשלתי.

— כ ו פ י ם א ת ה י ה ו ד י ם ל ה ת ב ו ש ש ל ע צ מ ם. המשטרה הפולנית עורכת עכשיו מפקד (צנזוס) בקרב תושבים, וכפי ידיעה מוארשה, נוהגים הפקידים הממונים על זה להכריח את היהודים — על־ידי נגישות שונות — לרשום את שמותיהם בתור פולנים.

* * *

ב ה ו נ ג ר י ה.

יהודי בודפשט הרשו לפתוח בעיר אוניברסיטה מיוחדת ליהודים. המיליונר היהודי הירש נדב למטרה זו מיליון קרונים. ההחלטה הזאת נתקבלה בתור תשובה על ההגבלות שהנהיגו מנהלי האוניברסיטה הבודפשטית בנוגע לכניסת הסטודנטים היהודים.

* * *

ב ג ר מ נ י ה.

הממשלה מנתה את המלומד היהודי ד"ר לווינשטיין למפקח ראשי על בתי־הספר. הליבראליות הזאת מצד הממשלה עוררה נגדה את העתונות הקונסרבאטיבית והדימוקראטית. גם באספה של המורים בברלין נשמעו מחאות גבות נגד המנוי הזה. בשעה שלווינשטיין התחיל לנאום צעקו מכל העברים: „רד יהודי!" הפוליציה היתה מוכרחת להתעכב ולסגור את האספה.

— ה פ ר ו פ י ס ו ר א י י נ ש ט י י ן החליט, לפי בקשת הממשלה, להשאר בברלין. הוא הוזמן בעת האחרונה על־ידי הממשלה ההולנדית לקבל משרת פרופיסור באוניברסיטה שבהוליסטאנה.

— הסופר העברי דוד פרישמאן בא ביום 16 לספטמבר לברלין. כפי שכבר הודענו, הוא הושב להשתקע שם.

בארץ־ישראל.

— פ ט ו ר י ב ג ן ה ג ו ב ר נ ו ר ב י ר ו ש ל י ם. הנציב הסיר ממשמרתו את סגן הגובירנור בירושלים, קולונל פאפהאם, הידוע בתור מתנגד לציוניות.

— „ כ ר י ת ת ב ר י ת " ב י ן ה ע ר ב י ם ו ה י ה ו ד י ם. במושבה מתולה, על המקום ששם נפל חלל יוסף הגלילי (טרומפלדור), נועדו באיכה היהודים, הנוצרים והערבים וערכו חגיגה של התפייסות וסליחה. כולם נשבעו לשכוח את המאורעות של שטנה בעבר הקרוב ולהחדיש את היחסים של אחוה ושלום.

— ב ק ו ר „ש י י כ "י ם א צ ל א ו ס י ש ק י ן. מירושלים מודיעים, כי חמשה מהשיכים היותר נכבדים באו לבקר את אוסישקין בביתו ובשם הערבים שבעבר הירדן הביעו את רגשות ידידותם ליהודים ואת חפצם לעבוד יחד עם היהודים בעד ענינים משותפים. הם ביקשו גם כן את אוסישקין שישיב להם „בקור".

— ת ק נ ו ת ב ד ב ר ה ה ג י ר ה. לשכת העתונות היהודית פרסמה בשבוע העבר את הידיעה הבאה: מר ס. לאנדמאן, המזכיר הפוליטי של ההסתדרות הציונית העולמית גלה את דעתו בשיחה עם ראש „ההגנה העצמית" בפראג, כי הממשלה ארץ־הישראלית החליטה לתת את רשות הכניסה למהגרים חדשים בשנה הראשונה לא יותר מלמספר של 16,500 מהגרים. המספר הזה מתיחס רק לאותם המהגרים שיסעו לארץ־ישראל תחת השגחת ההסתדרות הציונית, ואילו המהגרים שיבואו אליהם בלי ידיעת ההסתדרות הציונית לא תקבל ההסתדרות בנוגע אליהם כל אחריות. הידיעה הזאת עוד זקוקה לאישור.

— ה ח ל ט ה נ ג ד ה ג ב ל ת ה ה ג י ר ה. ה„ועד הזמני" סכל החלטה באספתה הראשונה אחרי הועידה הציונית בלונדון, המביעה את דעתה של כל היהדות ארץ־הישראלית נגד כל הגבלה שהיא בנוגע להגירה לארץ.

— ה ע ס ק ת ח ל ו צ י ם. מ־900 החלוצים שעלו לארץ בחדשי יוני ויולי עסוקות מאות אחרות בחקלאות ויעור במשקי המחלקה לחקלאות ולהתישבות של ועד הצירים — בעיקר בעבודות הכשרה. מספר ידוע עובד בסלילת הכביש החדש סמך־טבריה ובתקון הכביש הישן חיפה־נצרת.

קבוצת החלוצים הכי גדולה מרוכזת בדילב (על הכביש יפו־ירושלים), השם ההיסטורי של קרית יערים. 1,800 דונם אדמה נקנו שם לפני המלחמה על־ידי החברה להכשרת הישוב והועברו לפני זמן קצר לרשות הקרן הקיימת. מר אטינגר מתכונן לקומם את המדרגות העתיקות ולנטוע שם אילנות המתאימים לתנאים האקלימיים של הרי יהודה.

כיום עובדים בקרית־יערים 170 חלוצים, ביניהם 30 צעירות, מעולי פולניה והארצות שהיו שייכות קודם לאוסטריה. המספר יגדל עם התפתחות העבודה. העובדים מתחלקים לארבע קבוצות, העוסקות בררוג, סקול, סלילת דרכים, עקירת שיחים ועשבים רעים ובנין גדרות. החלוצים גרים באהלים המסודרים כמחנה צבא. יש לקוות, כי נסיון חלוצי זה ישמש דוגמה לעבודות הרחבות העומדות להתחיל. הכספים לעבודה זו הומצאו מהתקציב שנועד להספקת עבודה לעולים.

— י ע ו ר. המחלקה להקלאות ולהתישבות מציעה להגדיל את קבוצת קלנדיה (9 מילים מהכביש ירושלים־שכם) עד ל־50 פועל. תעודת קבוצה זו תהיה — עבודות הכנה ליעור. המקום ישמש שדה נסיון לגידול אילנות.

על הגבעות הנשקפות על־פני ים־כנרת, בין כנרת ופוריה, נעשות הכנות לעבודות, אשר תקלוטנה מספר רב של חלוצים. גם עבודת היעור על הכרמל תדרוש מספר רב.

בירושלים עובדת המחלקה הנ"ל יד ביד עם כל המוסדות המטפלים בשפור העיר. בהשתתפות העיריה ובעזרת הג' בנטוויץ מנקים את הקרקע ונוטעים עצים על המגרש הפנוי בקרבת שערי־ציון. שם נפתח מגרש משחקים לילדי היהודים ובני יתר העדות.

— ה כ נ י ס ה ל ק ב ר ה ק ד ו ש. ב„דואר היום" אנו מוצאים את ההודעה הבאה: מבקשים אותנו להודיע, כי כניסת היהודים להכנסיה הנוצרית והחצר של הקבר הקדוש היא בלתי־רצויה. הפטריק היוני מבקש את היהודים להמנע מכניסה להמקום הזה אחרי שכל המגרש הוא קנינו הפרטי.

— ת ע ש י ה א ו מ נ ו ת י ת ח ד ש ה. מר רפאל שלם, אחד מתלמידי בית־הספר „בצלאל", שהיה עובד בעיקר בעבודת צרבת בנחושת, המציא סגנון חדש בעבודתו. הוא מצפה את חלקי האבנים שבים יפו בתמונות אומנותיות עתיקות, ביחוד ממראי ארץ־ישראל. הצבעים האומנותיים שהוא מעביר על התמונות מוסיפות חן לאבנים.

— ח נ ו ך. מחלקת החנוך של ועד הצירים פותחת בראשית שנת הלמודים הבאה בית־ספר עברי לילדי השומרונים בשכם. למרות הבקשות התכופות של הכהן הגדול השומרוני נדחה הדבר עד כה מחמת מכשולים רבים. להוראה בבית־ספר התנדב מר דוד מילר, מי שהיה מורה בבית־ספר יק"א בפ"ת. מר מילר יהיה היהודי היחידי בשכם. שפת ההוראה בבית־הספר תהיה עברית. תכנית הלמודים תכלול גם חשבון, מדעים, ערבית ואנגלית. דת יורה הכהן הגדול. נרשמו כבר 25 תלמידים ו־15 תלמידות.

— ה מ ח ס ו ר ב מ ו ר י ם. לרגלי יסוד בתי־ספר חדשים, יציאת מורים רבים לחוץ־לארץ לשם השתלמות ועזיבת מספר מורים את מקצועם, מוצא ועד־החנוך חוסר ב־56 מורים לבתי־ספר נמוכים, 18 גננות ו־10 מורים לבתי־ספר תיכוניים. רק בבתי־הספר הנמוכים נפנו 32 מקומות. מהגננות עזבו את משרותיהן 11. ועד־החנוך מקוה למלא את המקומות הפנויים במורים שבאו לארץ־ישראל במשך החדשים האחרונים וב־20 מורים שהוזמנו מחוץ־לארץ.

ד"ר לוריא, מנהל מחלקת החנוך, שנתבקש להביע דעתו בנוגע למאמר שנתפרסם בזמן האחרון ואשר האשים את מחלקתו באי־שימת לב לבתי־הספר הדתיים, מסר לנו את הדברים האלה:

„מחלקת החנוך מתענינת בבתי־הספר הדתיים ותומכת במם. המחלקה הציעה לקבל את כל התקציב של תלמודי־תורה, בתנאי שהעברית תונהג בהם כשפת הוראה. מחלקת החנוך מניחה לתלמוד־התורה את החופש הגמור בסדור תכנית הלמודים ובמנוי המורים, אך אין היא יכולה להסכים לפשרה בשאלת העברית — יסוד חיינו בארץ־ישראל".

— ש ע ו ר י ם ח ד ש י ם ל מ ו ד ד י ם. שעורים חדשים למודדים יפתחו אחרי החגים. על אודות הזמן והתנאים תודיע המחלקה הטכנית שעל־יד ועד הצירים בעתונות.

חלק מהמודדים שגמרו את חק למודיהם במחזור הראשון, קבל משרות. יש תקוה, שבמשך ימים אחדים ינמר המשא־ומתן בנוגע להשגת משרות ליתר המודדים.

— ב נ י ן ב ת י ם. המחלקה הטכנית שעל־יד ועד הצירים עסוקה כעת בבנין בתים בנחלת־יהודה, בעין־גנים ובכפר־סבא ובתקונם של הבתים ברבע הבוכרים ובגבעת־שאול בירושלים.

תשעת הבתים בנחלת־יהודה הולכים ונגמרים. הבתים נבנים בתבנית אחת, — כל אחד בן שני חדרים, מטבח ומרפסת. ששה מהם נועדות למשפחות תימניות ושלשה — לאשכנזים. בנין הבתים עולה ל־2440 לירות מצריות. סכום זה ישולם על־ידי הדיירים ברבית של שלשה וחצי אחוזים במשך 25 שנה.

בעין־גנים בונים ששה בתים, בית־ספר שישמש גם בית־עם ותשע רפתות.

בכפרסבא בונים 10 בית ו־16 רפת.

נגשים לסדור הספקת המים בגדל־יהודה, בעין־גנים, בבן־שמואל, במחנה־יהודה (השכונה התימנית על־ידי פתח־תקוה) ובשכונה התימנית על־יד רחובות. הספקת המים תעלה ל־7,000 לירות מצריות, והסכום הזה ישולם גם הוא על־ידי השכונות.

בתי הרבע הבונים בשינמרו, יכילו 10 דירות. אחד הבתים ישמש בית־מדרש דתי לבנות, ושני — בתור מלון.

ארבעה משורת הבתים שמתקנים בגבעת־שאול נגמרו. שנים מהבתים יוקדשו למטרות צבוריות. באחד מהם תהיה ישיבה ובשני — בית־ספר הלאי למספר יתומי ירושלים.

— ב נ י ן צ ר י פ י ם . המחלקה הטכנית נגשה לבנין צריפים בשביל העולים החדשים. צריף (באראק) אחד ביפו, אשר ישמש מעון ל־60 איש. ברילב ובבלגריה, שני מרכזי החלוצים, מתכוננים להציב שמונה צריפים בעד 250 איש, וארבעה צריפים בעד 150 איש. החמרים לבנין הצריפים נקנו מאת סוחרים יהודים ביפו, והעבודה נמסרה לקואופיראטיבים של נגרים. הצריפים בחיפה נקנו מוכנים. האדון רבינוביץ נדב צריף אחד ששויו 100 לירות מצריות לקרן הגאולה. וועדת קרן־הגאולה מסרתו להמחלקה הטכנית, לשמוש העולים.

הַתְּנוּעָה הַלְּאֻמִּית

ל ק ר א ת ה ו ע י ד ה ה ש נ ת י ת ה ע ש ר י ם ו ש ל ש ש ל ה ה ס ת ד ר ו ת ה צ י ו נ י ת ה א מ ר י ק א י ת.

מר לואיס ליפסקי, המזכיר של מחלקת האירגון על־יד ההסתדרות הציונית האמריקאית, פרסם כרוז לכל הציונים המאורגנים בשכונות, שבו הוא מורו אותם לבחור בצירים לועידה השנתית העשרים ושלש של ציוני אמריקה, המועדה להיות בחודש נובמבר תיכף אחרי הבחירות האזרחיות. הבחירות נדרשות להיות ביום הראשון, 10 לאוקטובר, או ביום הראשון, 17 לאוקטובר.

בסוף הכרוז אומר ליפסקי את הדברים הבאים:

„הועידה השנתית העשרים ושלש תהיה האספה היותר נכבדה בהיסטוריה הציונית האמריקאית. והדברים האלה אמורים בלי כל הגזמה ובלי כונה להפחית את ערכן של הועידות הקודמות. בועידה הזאת אנו צריכים להחליט על עבודת הסתדרותנו במשך השנה הבאה, ועל הצעדים שעלינו לעשות בכדי להוציא לפעולות את העבודה הקשה המוטלת עלינו. זה ידרוש מאתנו את תשומת לבנו היותר רצינית ואת אימוץ מרצנו. הועידה תחליט על השתתפותה העתידה של ההסתדרות הציונית בבנין ביתנו הלאומי".

• • •

ש י ב ת ה ק ב ו צ ה ה א ח ר ו נ ה ש ל ה צ י ר י ם ל ו ע י ד ה ה צ י ו נ י ת ב ל ו נ ד ו ן. עם האניה „לאפלאנד" שהגיעה אל הנמל הנוויורקי כלפני שבוע והביאה 1,300 מהגרים יהודים, באה הקבוצה האחרונה של צירי הציונים האמריקאיים לועידה בלונדון. הקבוצה כוללת את האדונים והגבירות: מורים רוטנברג, מר נתן שטרוס ואשתו, מרת פילז, פרופיסור פראנקפורטר ומר מורים מרגלית, המנהל המסחרי הראשי של עתוני ההסתדרות הציונית האמריקאית. האחרון

ביה, לפני שובו לאמריקה, את ארץ־ישראל ובלה שם כשני חדשים. בשיחה עם עתונאים מסר מרגלית, כי ה„חלוצים" עושים רושם מפליא במסירותם לעבודת בנין הארץ וברוחם מוכנים להקרבה עצמית. בין האידיאליסטים האלה יש הרבה בעלי השכלה גבוהה.

* * *

ה ת י ע צ ו ת ה מ נ ה ל י ם ה צ י ו נ י י ם ע ם „ ה נ ד י ב ה י ד ו ע".

לפי ידיעה מפאריז, בא לשם הייב וייצמאן, ויהא יחד עם נחום סוקולוב ערכו מועצה עם הבארון אדמונד רוטשילד. תכלית המועצה היתה, לפי הידיעה הזאת, לשתף את יק"א בעבודת בנין ארץ־ישראל.

* * *

ה ק ר ן ה ק י י מ ת ל י ש ר א ל ו ה ו ע י ד ה ה ש נ ת י ת ש ב ל ו נ ד ו ן.

הועידות הציוניות הקודמות — אף באחת מהן לא תפשה הקרן הקיימת ותעודותיה מקום חשוב כליבר כבועידת לונדון. לעצם הועידה קדמו ישיבות אחדות של הדירקטוריום שעסק בהן בכמה שאלות העומדות על הפרק והביאן לידי גמר טוב. בישיבות האלה השתתף גם אינג' פ. אוסישקין בתור באיכח ועד הצירים לארץ־ישראל. מהתוצאות כדאי לציין את גמר קניות הקרקע לשם הרחבת התחומים של מושבות עבריות, שעל־ידו כך נוספו על קרקעותיה של הקרן הקיימת עוד 5,200 דונם. מלבד זה הוקצבו שמונת אלפים לטרות שטרלינג מכסף „הקרן לבתי פועלים" לבנין בתים למשפחות פועלים באחת המושבות של יהודי תימן.

כנהוג בועידות כאלה קדמה גם לועידת לונדון אספת באי־כח הקרן הקיימת ומוקיריה שבתוך קהל הצירים. אספה זו שנקראה על־ידי הועדה של הקרן הקיימת באנגליה נערכה בסטמורי־הול ורבים השתתפו בה. אחרי הרצאתו של מר נחמיה די לימה, מנהל הקרן הקיימת, על־אודות מצב הקרן הקיימת ותעודותיה, התפתח וויכוח נמרץ שנגמר בהחלטה להמשיך את אספת באי־הכח בקביעות בזמן שבין הישיבות הכלליות של הועידה השנתית. אולם בגלל רבוי הישיבות של הקומיסיות אי־אפשר היה לה להחלטה זו לצאת אל הפועל. אבל הדין־וחשבון של הלשכה הראשית על כל פעולותיה של הקרן הקיימת (ארץ־ישראל ה', אנגלית וגרמנית), שנמסר לכל הצירים לפני הועידה, שמש בסיס רצוי לויכוחים ברוב הישיבות.

המשא־ומתן שהתנהל בקומיסיות ארץ־ישראליות (להתישבות ולכספים) על־דבר תפקיד הקרן הקיימת היה מענין מאד. בתוך הקומיסיה הארץ־ישראלית להתישבות נלחמו שתי מגמות זו בזו. מגמה אחת, שמפלגות הפועלים החזיקו בה ביחוד, דרשה הלאמת כל הקרקעות שנרכשו או שירכשו על־ידי יהודים וכטול גמור של קנין יהודי פרטי בקרקעות. המגמה השניה הסכימה בעיקר להעברת כל הקרקעות העתידים להקנות על־ידי יהודים לרשותו של העם העברי, אבל היא הביעה את דעתה, כי היות שהקרן הקיימת לא תספיק אולי לקבץ בשנים הקרובות את הכסף הרב לרכישת כל הקרקעות הנחוצים בשביל הישוב העברי הקרוב לבוא, דורשת טובתה של הבטחת רוב יהודי ארץ־ישראל בהקדם האפשרי לתת גם להון הפרטי את האפשרות לרכוש קרקעות. לעומת זה באו בעלי המגמה הרדיקאלית בנימוקים אלה: נסיונות הישוב עד כה הראונו, כי המתנחלים הקונים קנין פרטי גם את אדמתם גם שאר הלכי המשק אינם רוצים או שאינם

יכולים לעבוד בעצמם. הם מעסיקים פועלים שכירים ומשום שאין להשיג שכירים היהודיים עברים — מספר השכירים החקלאיים הולך ומתמעט גם אצל שאר האומות המתקדמות — אין הישוב המיוסד על עבודת שכירים מביא לידי ישוב עברי, אלא לידי ישוב ערבי. זאת אומרת: לעומת מספר קטן של יהודים בעלי־אחוזות יהיה לנו מספר עצום של פועלים ערביים וממילא גם רוב ערבי הולך וגדול. אם ייטיב העם לברר לעצמו את התוצאות האלה כל־צרכן, ימציא לה להקרן הקיימת את אמצעי הכסף המרובים הנחוצים לקנית כל הקרקע כולו.

ענין למשא־ומתן בועידה הציונית בלונדון היתה גם השאלה, אם על הקרן הקיימת להסתפק בקנית קרקעות חקלאיים או עליה לאפשר גם את העברת הקרקע העירוני לרשות העם. הראו על זה, כי בגלל השיטה ששלטה עד עכשיו — תל־אביב וכו' — קשה להם לעולים החדשים יותר ויותר לבנות להם בית על אדמת ישראל. אם רצוננו לעצור באופן מכריע בעד הספקולאציה בקרקעות עירוניים ההולכת ומתגברת, נוכל להגיע למטרה זו אך ורק בקנית הקרקעות העירוניים על־ידי הקרן הקיימת ומסירתם ליחידים בחכירה — לבנין — העוברת בירושה. בתוקף החכירה הזאת יש לו למתנחל זכות קנין מלא על הבית הנבנה על־ידו, והקרקע — תשלומי חכירה מתאימים מוטלים עליו.

הויכוחים האלה שהתנהלו במשך ישיבות רבות של הקומיסיה ארץ־הישראלית להתיישבות מצאו את המשכם בישיבת הפלנום של הועידה השנתית והגיעו פה למרום גבהם. המשא־והמתן נמשך יום שלם וקבל דמות פולמוס סוער בשעה שהצביעו בדבר ההצעה הראדיקאלית של המיעוט בפירוט שמות המצביעים. הצעה זו נדחתה לבסוף ברוב דעות של 135 נגד 77, בעוד שהצעות הקומיסיה ארץ־הישראלית בדבר הפוליטיקה הקרקעית נתקבלו פה־אחד. היות וערכו הפרינציפיוני גדול מאד, הננו להביאן פה:

1) העיקר היסודי של הפוליטיקה הקרקעית הוא לעשות את הקרקע אשר עליו נבנה הישוב העברי לקנינו של העם העברי. חובת הועד הפועל לעשות את כל האפשר למען הוציא לפועל במלואו את העיקר היסודי הזה.

2) נושא הפוליטיקה הקרקעית העברית בעיר ובכפר הוא הקרן הקיימת.

מטרות הקרן הקיימת הן: לרכוש על־ידי תרומות העם קרקעות בארץ ולעשותן לקנין העם, למסור אותן אך ורק בחכירה העוברת בירושה. הן לעבוד והן לבנין, לאפשר לעובד־בעצמו מחוסר ההון להתנחל על הקרקע, להבטיח את העבודה העברית, להשגיח על הקרקע שלא תעמוד בור, ולהרחיק את הספקולאציה בקרקעות.

3) מוסדות הקרדיט של ההסתדרות הציונית צריכים בשורה הראשונה לשמש בשביל אלה המתנחלים הנשמעים לעיקרים של הקרן הקיימת.

4) למען עשות את הקרן הקיימת לגורם הראשי ברכישת קרקעות, מן הכרח להמציא לרשותה אמצעים מספיקים בכל עת.

למען הרחיב את חוג פעולתה, על הקרן הקיימת לקבל הלואה באופן שהרבית והאמורטיזאציה תסולקנה על־ידי הכנסות דמי־החכירה. הקרן הקיימת תהיה רשאית מעתה, בניגוד לתקנותיה מאז הדורשות מאתה השארת כסף בריזרבה, להשקיע את כל כספיה בלי כל הגבלות בארץ־ישראל.

הפוליטיקה הקרקעית של הקרן הקיימת צריכה למצוא עזר במוסדות הקרדיט החקלאיים והעירוניים.

5) קנין קרקעות על־ידי יהודים בארץ צריכה להתרכז במוסד רשמי העומד תחת השגחת ההסתדרות הציונית.

6) למען רכוש מהר שטחי קרקע גדולים בארץ, צריכה הקרן הקיימת למצוא דרכים, שיאפשרו גם להון הפרטי בצדה של הקרן הקיימת לקנות קרקעות, באופן שיבטיח את העברת הקרקעות האלו בעתיד לרשותו של העם.

הקומיסיה לכספים דנה על הקרן הקיימת בקשר עם שאלת קרן היסוד. בעוד שמציעי הקרן הזאת דרשו מתחילה שינתנו לה להקרן הקיימת 10 אחוזים, משום שהתעמולה לטובת קרן היסוד אפשר שתגרום לה הפסד בכמה ממקצועותיה, הנה נתקבלה החלטה לתת להקרן הקיימת מתוך כספי קרן היסוד לכל הפחות 20 אחוזים. ביחד עם זה הודגש, שהרשות בידי הקרן הקיימת לפתח את עבודתה בכל מקצועותיה עד כמה שידה מגעת.

על סמך הסעיף הרביעי של ההחלטות הנ"ל משתדלת עכשיו הנהלת הקרן הקיימת להשיג אמצעים מספיקים בהתאם לאפשרויות של קניות קרקע גדולות שנפתחו עתה עם פתיחת הקדסטר הקרקעי בארץ־ישראל.

הכנסות הקרן הקיימת בשנת 1920 אינן מתאימות עד כה כלל וכלל לתקציב ההכנסות שנערך על־ידי הנהלת הקרן הקיימת בהתאם לצרכי הישוב המקווים בשנה זו. ככים התקציב הזה עלה ל־500,000 לטרות שטרלינג ועל כל ארץ וארץ הוטל להמציא חלק מתאים מסכום זה. הועד הפועל הכריז מצדו על־ידי הד"ר וייצמאן על הנחיצות לכפול את הסכום הנ"ל, היינו לקבוע מיליון לטרות שטרלינג. לעומת זה עלו הכנסות הקרן הקיימת עד 1 באוגוסט שנה זו ל־65,370 לטרות שטרלינג (כ־12 אחוזים מכל ההכנסות המקוות בשנה זו).

הנהלת הקרן הקיימת פנתה אל באי־כחה בכל הארצות בכרוז, שהראתה בו על הגדולות שאפשר לעשות בשעת כושר זו וזרזה אותם לעשות את האפשר כדי להבטיח בהקדם האפשרי את הסכום של 500,000 לטרות שטרלינג שנקצב בתחילה. היות שהעליה ובנין הארץ התחילו כבר, יש לקוות, כי כרוז זה — הד חזק יענה לו בלב כל היהודים הנושאים את נפשם לגאולת עמנו באשר הם שם.

* * *

מפעולות ההסתדרות העברית.

— ביום א', 5 לספטמבר, היתה באולם „היברו אינסטיטוט" בניו־הייווין, קונ., המועצה העברית של מדינת קונקטיקוט, שנערכה על־ידי ההסתדרות העברית.

השתתפו במועצה הזאת כשלשים עסקנים עברים. הועד הפועל של ההסתדרות העברית שלח למועצה הזאת שנים מחבריו, הלא הם: מר ק. ווייטמאן ומר מרדכי הלוי.

כל החברים המשתתפים התארגנו ל„ועד מרכזי של מדינת קונקטיקוט" לנהל בה את העבודה העברית. כל חבר התחייב לגשת מיד אל העבודה ליסד קבוצה עברית בעירו הוא. הרושם של המועצה היה טוב מאד.

תודה ראויה לועד שסדר את המועצה בניו־הייווין, הלא הם: מר הורגין, מר ראפאלוביין, מר מארקון ומר פריד.

המועצה העברית הזאת היא הראשונה לשורה שלמה של מועצות עבריות, שועד האירגון מתכונן לסדר במשך שלשת החדשים הבאים בכל מדינה ומדינה.

— בית־מדרש למורים והאוניברסיטה העממית של ההסתדרות העברית יפתח מיד אחרי חג הסוכות בהשתתפות טובי הכחות העברים ותהיינה בו לפי שעה המחלקות האלה: א) מחלקה לחנוך גננות; ב) מחלקה לחנוך מורים ומורות עברים; ג) מחלקה להשתלמות. יתר הפרטים יתפרסמו במודעית מיוחדות. העברים הלאומיים מערים שונות הבטיחו לתמור בכל כחם במוסד החדש הזה שיהיה המוסד הגבוה הראשון לתרבותנו הלאומית בארץ הזאת, שטובי העברים באמריקה מחכים לו זה כמה.

שונות

ב י א ל י ק מ ק ב ל ר ש י ו ן ל נ ס ו ע ל א ר ץ־י ש ר א ל.

נתקבלה הידיעה המשמחת, כי משוררנו הלאומי ח. נ. ביאליק קבל סוף־סוף רשיון מאת הממשלה הסובייטית לעזוב את אודיסה, וכמו־כן הרשתה לו הממשלה הרומינית לעבור דרך ארצה לארץ־ישראל (עיין גליון כ״ה של „התורן").

צרותיו של ביאליק בעת האחרונה במקום מגורו, אודיסה, הביאו אותו, לפי הידיעות האחרונות, לידי יאוש מר: ועלינו לשמוח איפוא על רשיונו זה לא רק כעל ספוק יכולת למשוררנו לנשם את שאיפתו הלאומית, אלא כעל ספוק אמצעי שיהלוץ אותו ממקום מגורו, שהפך לו בעת האחרונה למקור של פורעניות.

בקשר עם זה אנו מביאים פה את הידיעה שקבלה לשכת העתונות היהודית זה לא כבר מקונסטאנטינופול:

„קבוצת פליטים יהודים מאודיסה שבאה לכאן (קונסטאנטינופול) מוסרת ידיעות איומות בדבר מצבם של יהודי אודיסה. הפליטים הביאו אתם מכתב מאת ביאליק, שבו הוא מתאר ביחוד את יסוריהם של האינטליגנציה היהודית. הוא כותב בין יתר הדברים: השתמשו בכל האמצעים ועשו כל מה שביכלתכם לחלץ אותנו מתוך הגיהנום. העבירו אותנו לארץ־ישראל. אם לא תמהרו לעזרתנו, כי־אז צפוי לנו המות בחורף הבא."

* * *

א ח ד־ה ע ם ב ב י ת־מ ר פ א ב ב ר ל י ן.

העסקן העברי א. א. לובארסקי קבל בשבוע העבר מכתב מאת מרת גינצבורג, אשתו של „אחד העם", שבו היא מודיעה, כי אחד העם הובל לברלין לרגלי מחלתו שנעשית לרצינית בעת האחרונה. שם הוא נמצא בבית־מרפא תחת השגחת רופאים מומחים.

לצערנו, יש להוסיף, כי גם מקבל המכתב, ידידו הנאמן של אחד העם, חולה בעת האחרונה במחלה קשה, והוא נמצא עכשיו בבית־החולים „לינוקס היל" שבניו־יורק.

* * *

ב א נ ק ט ל כ ב ו ד ב ר י י נ י ן ב ל ו נ ד ו ן.

ביום 28 ליולי בערב נערך משתה בבית־האוכל של ה. שטיינוואולף לכבוד הסופר מר ראובן בריינין, שבא ללונדון בתור ציר ציוני אמריקה אל הועידה השנתית. אל הועד המכין של המשתה נכנסו: הד"ר ש. ברנשטיין, א. ביילין וא. טסל.

מר הלל זלאטופולסקי היה היושב־ראש.

בנאומו ציין היושב־ראש את התמכרותו של מר בריינין לספרותנו ותרבותנו והראה על זה שבריינין לא הסתפק בזה שלמד תורה אלא שגם עמל כל ימיו להפיץ תורה ברבים.

מלבד היושב־ראש נאמו גם האדונים: ד"ר מזיא, ד"ר יהושע טהון, גדליה בובליק, ד"ר ואקסמאן, ד"ר ברנשטיין, ש. גולדנברג, ש. פינסקי, א. פרנקל, ד"ר קויפמאן ומר גולדבלום.

מר ראובן בריינין ענה על הנאומים והברכות. בנאומו הזכיר את העבודה הרבה של היושב־ראש לטובת התרבות העברית. וגם הראה על התפתחות הספרות העברית באמריקה ובארצות אחרות.

(„העולם").

* * *

ח ג י ג ת י ו ב ל ו ש ל ד ו ב נ ו ב.

כפי שמודיעים מווילנה, ערכו שם כל המוסדות התרבותיים של היהודים חגיגה נהדרה למלאת המיישים שנה להולדתו של ההיסטוריקון והעסקן היהודי שמעון דובנוב.

• • •

נ ש ף ל כ ב ו ד ק צ נ ל ס ו ן.

„אגודת הסופרים העברים" באמריקה תערוך לאחר שבועות אחדים נשף פומבי ובאנקט לכבוד האורח המשורר העברי יצחק קצנלסון. התכנית תהיה עשירה. קצנלסון יקריא אחת מיצירותיו.

היום והמקום יתפרסמו בגליון הבא.

• • •

ש. א פ ש ט י י ן ע ו ל ה ל א ר ץ־י ש ר א ל.

המנהל המסחרי של „התורן", מר ש. אפשטיין, התפטר ממשרתו לרגלי נסיעתו לארץ־ישראל להתישב שם עם בני ביתו. מר אפשטיין הוא אחד העסקנים העברים החרוצים באמריקה. במשך עשר השנים האחרונות, זמן התקדמות התנועה העברית בארץ זו, לקח חלק אקטיבי בהסתדרויות ואגודות העבריות היותר חשובות. במשך השנה האחרונה הוא נושא משרת נשיא ב„אחיעבר" ומשתתף בתור חבר בוועדים הפועלים של ה"הסתדרות העברית" ו„הסתדרות המורים"; במרכן עזר הרבה להוצאת המאסף „לוח אחיעבר". את משרתו בהנהלת „התורן" החזיק בחמש שנים, מיום היותו לשבועון עד הגליון הזה.

משום קדושת החג יופיע הגליון הבא של „התורן" ביום ו', כ"ו תשרי. — ה ה נ ה ל ה.

יצא לאור ספר־הלמוד

דרך למתחילים

ספר להתחלת למוד שפת עבר בשיטת ההעתקה ובשיטה מעורבת, בתוכן חדש, אוריגינאלי ומועיל, מדרגה ראשונה.

מאת הפדגוג הידוע מר

מ. מנוסביץ

מחבר ספרי הלמוד: „מראה עינים", „הדקדוק המעשי", „החבר הטוב", „דרך הקודש" (ישעיהו), „כתב ישר" *

ראש דבר

ספרי זה נועד למלמדים ולמתלמדים בשיטת ההעתקה. והנה אם גם הדרך האחד והמיוחד ללמוד־שפת עבר היא השיטה הטבעית, אבל, באשר לרגלי סבות שונות עוד רבים מאד המחזיקים בשיטת ההעתקה, לכן צריך להתחשב עמהם ולסול להם דרך, למען יוכלו לעשות חיל גם בשיטה זו.

ולשיטה זו כבר חברו ספרים רבים, אבל במעט כולם החטיאו את המטרה. האחד איננו ספר מקרא או חריסטומתיה למתחילים, רק ספר דקדוק עם העתקות מלשון ללשון, השני היא חריסטומתיה, אבל איננו לילדים קטנים, אין בו הדרגה מן הקל אל הכבד, תכנו לרוב איננו רענן ורך, וברובו הוא קשה ויבש, והשלישי הוא דל חומר, ריק תוכן, ונותן למתלמד רק מלים מעטות ,רק מעט מזעיר מידיעת השפה.

בכלל נוכל לאמר, כי מלבד החריסטומתיות לעברית בעברית אין בשיטת ההעתקה כל ספר מקרא לילדים קטנים ולמתחילים, המתאים בתכנו לגיל הילד ולהבנתו. ברובם חסרה כל שיטה, ומכל שורה מבצבץ רק חפץ המחבר להוציא ספר לאור.

הודות לנסיונו הרב הנני מתברך בלבי, כי צלחה בידי לחבר ספר לילדים ממש, ספר המתחיל בשיחות קלות מחיי יום־יום, השיחות הולכות ומתרחבות, כל אחת בנויה על זו שקדמה לה, התוכן הולך ומתפתח, לאט ובהדרגה מדויקת, הכל מתאים להבנת הילד, עד ספורים ושירים — עד הבנה רחבה והתפתחות מרובה. התוכן הוא קל, מעניין, חי ובהיר, השפה קלה ושוטפת, והסדור — נוח להתקבל. אנכי שמתי לב ביחוד להרחבת השפה החיה בפי הילד, ולכן השתמשתי הרבה מאד בשיחות, כנהוג עתה ברוב החריסטומתיות בשפות החיות. דרך השיחות מענינן וקל, ותכנן ישאר חרות בלב הילד, אשר לזאת השתמשתי בו ביותר בנוגע להגינו ובענינים השייכים לחיי יום־יום.

גם את למוד הדקדוק הוספתי לספרי זה, אבל אינני דורש מהילד להשתמש בדקדוק אשר למד למען העתיק מלשון ללשון כדרך רוב המחברים. אנכי חפץ רק להרגיל את הילד לדעת את הוראת האותיות הנוספות בנטיות ובכנויים, למען דעת על־ידן את הגופים, את הזמנים ואת המספר, ולא יתקשה עוד לדעת, למשל, איך להעתיק „תכתוב" אחרי דעתו להעתיק „אכתוב". בגלל זאת העברתי לפני הנער את כל הגזרות בערבוביה ובקצרה, אחרי אשר האותיות הנוספות שוות בכולן. גם חנוכים נתתי לילד להעתיקם לפי זמניהם וגופיהם, למען נסותו, היודע הוא את אשר למד אם לא. מובן מאליו, כי אינני דורש מהנער כי ידע להטות פעל בכל הזמנים והבנינים, אם גם אפשר ואפשר, כי לילד בעל כשרון יספיק דקדוקי זה לדעת גם זאת, וכל מורה משכיל יוכל להשלים את החסר פה, במצאו את הדבר לנחוץ.

העתקות משפה אחרת לא נתתי לתלמידים, יען כי כבר ידוע הוא, כי „ההעתקה היא מלאכה ולא חכמה", ואין בה כל תועלת לילד. מההעתקות לא ירכוש לו הנער את ידיעת הדקדוק, רק מספר דקדוק עם חנוכים בעברית, והעתקות משפה אחרת רק מיגעות את מוחו ואין בהן תועלת, כי לרוב יודע התלמיד רק את ההעתקות אשר למד בעזרת המורה ובספרו, ואם ינסו לתת לו העתקה אחרת בספר אחר, אז איננו יודע מאומה.

ספרי זה מכיל בתוכו יותר מאלף ושתי מאות מלים ופעלים, לבד מבטאים רבים הנחוצים בחיי האדם. הסגנון הוא זה של התנ"ך: השתמשתי בוואו המהפך, בעתיד במקום הוה ועוד כדומה — הברים אשר התלמיד יפגוש אחרי כן בכתבי־הקודש על כל צעד וצעד. והיה אם ידע הנער את אשר למד, אז רכש לו על־ידי זאת הכנה מספקת לעבור ללמוד התנ"ך — המטרה הראשית והעיקרית בלמוד שפת עבר. אחרי סיום ספרי זה יכול התלמיד בנקל לעבור לשיטה עברית בעברית בהצלחה רבה, ובזמן קצר יסגל לו את הדבור החי והשוטף. ספרי זה הוא המעבר היותר טוב והיותר מוצלח לעבור משיטת ההעתקה לשיטת עברית בעברית, כי החומר שבו הוא זה שמשתמשים בו ללמוד עברית בעברית בבתי־הספר הנבחרים.

מובטחני, כי ספרי זה ימלא חסרון גדול בספרות הפדגוגית ויתקבל ברצון בעולם המורים, כיתר ספרי למודי אשר נפוצו בכל תפוצות ישראל, ויהיו לעינים לרבבות מורים וילדים.

*) למען דעת את הדרך שהמחבר סלל לו בחבור הספר הזה ואת התועלת שספר כזה יביא לתלמידים, הננו נותנים פה את „ראש הדבר" של הספר הנ"ל.

HEBREW PUBLISHING CO., 52-50 ELDRIDGE ST., NEW YORK, N. Y.

ספרי חנוך ולמוד

אנו מודיעים בזה לכל המורים והתלמידים, כי בימים האלה קבלנו מאירופה במספר מצומצם ספרי חנוך ולמוד מן המובחרים והמצוינים בעולם ההוראה וכל הקודם זכה.

שפת עמי, מאת ח. א. קפלן, י. ברקמאן ויצחק קצנלסון. חלק א׳ וב׳.

טל ילדות, מאת מ. בירנבוים. ספר ראשון אחר אלף־בית.

ילדות, מאת הנ״ל וי. באקסט. לשנת הלמודים השניה והשלישית.

כתוב כהלכה! מאת ח. א. קפלן. ספר להעתקות ולהקראות.

דקדוק הלשון ושמושה, מאת הנ״ל.

הדקדוק המעשי, מאת מ. מנוסיביץ, חלק א׳ וב׳.

מקרא מפורש, מאת י. א. טריוויש, ד. נוטיק וג. לוין. מיהושע עד תרי־עשר ועד בכלל. מהדורה עברית ומהדורה זרגונית.

פרוזדור, מאת ש. ל. גורדון. ספר ראשון, אחר אלף־בית.

הלשון, מאת הנ״ל. חלק א׳, ב׳ וג׳.

המקרא, מאת הנ״ל. נביאים ראשונים לתלמידים. יהושע, שופטים, רות, שמואל א׳ וב׳.

החומש, מאת הנ״ל. בראשית, שמות.

חמשה חומשי תורה, מאת הנ״ל. מלא עם פירוש. בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים.

נביאים ראשונים, מאת הנ״ל. מלא עם פירוש. יהושע, שופטים, שמואל א׳ וב׳, מלכים א׳ וב׳.

מלונים שונים.

כמו־כן יש להשיג אצלנו תמיד כל ספרי־הלמוד של הוצאת „שילה״, „סיני״, „ספרא״, „ירדן״ ו„תל אביב״.

נתקבל אצלנו מלאי (סטאק) גדול של ספרי רומל מהוצאת ווילנה, וורשה, ובהם מסכתות לילדים, משניות, עין יעקב, וגם ספרים מודרניים שיצאו לאור בזמן האחרון באירופה ובארץ־ישראל.

המחירים הם היותר נוחים עד כמה שאפשר. לבתי תלמוד־תורה הנחה הגונה.

ההזמנות מתמלאות בו־ביום.

S. DRUCKERMAN

50 Canal Street, New York, N. Y.

נגמר בדפוס ויצא בימים האלה

לוח אחיעבר

שנה שניה

ערוך על־ידי מ. ליפסון.

מאת המערכת . . . .
שירי נא, שירי, בת הלס... (פואימה) . . . . . ישראל אפרת
פקפוקים (רשימה) . . . . י. נ. אדלר
לשאלת בקורת המקרא . . . . ד״ר דוד ניימארק
משירתנו העתיקה . . . . ד״ר ישראל דודזון
יצחק מאיר וויז (לתולדות הריפורמה בישראל) . ד״ר מ. ז. רייזין
על שיא הגלים (פתיחה לרומאן) . . . . ה. סקלר (צבי ׳ן שלום)
בת המלכה והמנגן (שיר) . . . . אפרים א. ליסיצקי
עתידותיה של השפה העברית . . . . מ. שיינקין
תקופת הזהב בספרות הערבית . . . . ד״ר בן־ציון הלפר
ביהודה ובגליל (קטעי־זכרונות) . . . . ד. בן־גוריון
התפתחות ויצירה (עיקרי שיטתו של הנרי ברגסון. ד״ר מ. ווכסמן
לתולדות התיאטרון היהודי (פרק מזכרונותי) . . . מ. זייפרט
הבולשביות והיהודים . . . . א. ש. זאכס
הפילוסופיה של הפרק האחרון בהיסטוריה . . ד״ר ג. דייטש
נכאים (שיר) . . . . ז. שניאור
אחת ושנים (ספור) . . . . אברהם שוער
הקואופראציה היהודית . . . . א. ליטווין
השמרונים . . . . ישראל בלקינד
נעור אל עליון... (שיר) . . . . הלל בבלי
אייזיק מאיר דיק וכתביו העברים . . . . ש. ניגר
במסבאה (ציור) . . . . י. אפאטושו
אביב מוקדם (שיר) . . . . א. ש. שווארץ
עניני ספרות . . . . ד״ר נ. טורוב
יסודות בית־הספרים (ראשי־פרקים) . . . . ז. פישמאן
לארצי (משירי הגאולים) . . . . ב. נ. סילקינר
לילינבלום ויחסו להסוציאליות (מזכרונותי) . . מ. ווינטשבסקי (בן־נץ)
בשנות־חרום . . . . נ. אלפסי
סיני ואולימפוס (שיר) . . . . מ. פיינשטיין
מדור הולך (רשימות אטנוגראפיות) . . . . . . א. רכטמאן
הזר (הרהורי־בקורת) . . . . י. ז. פרישברג
מבין עבים (קטעי פואימה) . . . . א. דומניץ
מפנקסי (רשימה) . . . . ראובן ברייני
ח. נ. ביאליק (רשימות־בקורת) . . . . יצחק קצנלסון
* * * (שיר) . . . . ש. האלקין
צירופים . . . . מ. ליפסון
בקורת ספרים . . . .
מודעות . . . .

המחיר בלי כריכה — $1.75 ; עם המשלוח — $2.00
המחיר בכריכה — $2.50 ; עם המשלוח — $2.75

הכתובת :

HISTADRUTH "ACHIEBER"

201 East Broadway, New York, N. Y.

ליפשיץ פרינטינג קא., 382 לאפאיעט סטריט, ניו יארק